ل بەر سیبەرا خودێ

ـ كتێب : ل بەر سیبەرا خودێ
ـ نڤیسەر : تەحسین دۆسکی
ـ چاپا ئێکێ ٢٠٠٦
ـ چاپخانەیا زانا دهۆك
ـ ژمارا سپارتنێ ل پەرتۆکخانەیا گشتی ل هەولێرێ : ٣٥٧
ل سالا ٢٠٠٦ .
ـ ژ وەشانێن پەرتۆکخانا جزیری ل دهۆکێ .

ل بەر
سیبەرا خودێ

تەحسین ئیبراهیم دۆسکی

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : ﴿ سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إِلا ظِلُّهُ : الإِمَامُ الْعَادِلُ ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَرَجُلانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ : إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ أَخْفَى حَتَّى لا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ ﴾ .

رواه البخاري

ل بەر
سیبەرا خودێ

ژڤان ب ڕۆژەکا مەزن وتژی ترس وسەهم بۆ مە هەمییان یێ هاتییە دان ، ڕۆژا قیامەتێ ئەوا وەکی ژ ناڤێ وێ دیار خودان رح تێدا ڕادبنەڤە و د سازییەکا مەزن دچن ، ئەرێ جارەکێ ئێك ژ هەوە ئینایە بەر چاڤێن خۆ کانێ ئەو ڕۆژ یا ب چ ڕەنگە ؟

ئیمامێ (ترمذی) ژ (عەبدللاهێ کوڕێ عومەری) ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەرێ خودێ ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت : ﴿ هەچییێ پێ خۆش بت بەرێ خۆ بدەتە ڕۆژا قیامەتێ بلا (إذا الشمسُ كورت) ، و (إذا السماءُ انفطرت) ، و (إذا السماءُ انشقتْ) بخوینت ﴾ . ڤێجا وەرن دا پێکڤە چەند دەلیڤەیەکان هزرا خۆ د ڤێ ڕۆژێ دا بکەین ، وەرن دا د ئێك ب ـەشتەکێ ڕابین بۆ وێ ڕۆژا مەزن ، ڕۆژا ژڤان بۆ مە پێ هاتییە دان ، هەر وەکی نوکە ئەم ب چاڤ دبینین ، دا بزانین کانێ ئەو ڕۆژ یا ب چ سەروبەرە حەتا خودێ ب هەمی مەزنییا خۆ ڤە بەحسێ وێ ڕۆژێ دکەت ودبێژت : ﴿ أَلا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ . لِيَوْمٍ عَظِيمٍ . يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ـ

ئەرێ ما ئەو باوەر ناکەن کو خودێ ل ڕۆژەکا مەزن دێ وان ڕاکەتەڤە ، وحسێبێ سەرا کریارێن وان د ـــەل وان کـەت ؟ ڕۆژا مـروڤ ل بـەر دەستێ خودێ ڕادوەستن﴾ [المطففين : ٤–٦] .

هەر ئێك ژ مە ـاڤا مر ئەو قیامەتا وی دەست پێ کر ، ئـەو مـرنـا ل بەر مە هـاتـییە ڤەشارتن ، دبت ئێك ژ مە د ناڤبـەرا وی مرنێ دا ژ بهوستەکێ کێمـتـر مابت د ـەل هندێ ژی هزر دکەت ئەو ـەلەك ژ قیامەتێ یێ دویرە ، لەو دێ بینی ئەو خۆ ژ بیـرڤە دبـەت وکـارەکی بـۆ وێ ڕۆژێ ناکـەت .. هـزر بکـە دەم هـات بـەلـگـێ تە ژ دارێ بوەریێت وناڤێ تـە ژ دەفتـەرا ساخان بێتە ژێبـرن : ﴿ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ . وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ . وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ . لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ـ وتەنگاڤی وسەکەراتا مرنێ ب وێ حەقییێ هات یـا زڤڕاندن بۆ نەبت وڕەڤ ژێ نەبت ، ئـەڤـە ئـەو بـوو یـا تـو ئـەی مرۆڤ ، ژێ دڕەڤی . وبۆ جارا دووێ د (بۆڕییێ) دا بۆ ڕابوونـا پشتی مرنێ هاتە پفکرن ، ئـەو پفکـرن د وێ ڕۆژێ دایـە یـا ئـەو ـەف تێدا ب جھ دئێت یـا خودێ ل کافران کری . وهـەر نەفسـەك هـات ودو ملیاکـەت د ـــەل دا ، ئێـك وێ دهاژۆتـە

مەحشەرێ ، ویێ دی شاهــدەیییێ ل ســـەر وی کــاری ددەت یــێ وێ د دنــیــایــێ دا کـری . ئـەی مـرۆڤ ب ڕاسـتی تـو ژ ڤـێ چەندا ئەڤرۆ دبینی یێ بێ ئا ـەهـ بووی ، ئینا مە ئەو پەردێ دلـێ تە نخافتی ژ سەر تە ڕاکر ، ڤێجا بـێ ئا ــەهییا تـە نـەما ، ودیتنـا تـە ئـەڤـرۆ بۆ وی تشتێ تو دبینی یـا مـوکم ودژوارە ﴾ [ق : ١٩- ٢٢] .

دێ هند بینی پەردە ژ سەر چـاڤـێـن تـە دێ ئێتـە لادان ، ئـەو قیامەتا تە هزر دکر ـەلەك یا ژ تــە دویرە دێ ف تە ڕا ــەهت ، وچو ڕێکان بۆ تە ناهێلت تـو برەڤییــێ ؛ دا خـۆ پـێ ژ ڤـێ ڕۆژا ـران بپارێزی ..

هزر بکە ڕۆژا تە هات کو ل قەبری ببـییە مێڤان ، وببــییە ئێك ژ خەلکێ ــۆڕستانێ ، وێ جیهانا بـێ دەنـگ و ب سـەهم ، ئەڤ ئاخـا تـە ـەلـەك خـۆ ل سـەر مـەزن کـری دێ د نـاڤ دا ئێیــە ڤەشارتن ، ئەڤ عەردێ تو پشت ڕاست ل سـەر بـڕێـڤــە دچــووی وتــە چــو هزر بۆ نەدکر ، دێ تە داعویرت ، ـاڤ بۆ ـاڤێ دێ ژ لەشێ تە مێژت حەتا تە دهێلت هەستیکەکێ پێتی ، مال مـەزنییێ وترونەجـمـان چو فایدە ل تە نەکر ، لاوینییا تە ژی چو بەرەڤانی ژ تە نەکر ، جــارەکـا دی دێ بـییــە ئــاخ ، ﴿ مِنْهَا خَلَقْنَــاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى ﴾ [طه : ٥٥] ڕۆژەك

دێ ئێت ئەڤ عەردێ تژی مرۆڤ ل سەر پشتێ ڤالا دێ مینت ، هەمی ب شالۆکا مرنێ دێ ئێنە دورین ، بێ دەنگی هەمی کناران د ناڤ خۆ دا دێ پێچت ، چو پێژن ژ کەسێ نائێن ، حاکم ومیر ، زەنگین وفەقیر ، وەکی ئێك لێ دئێن ، دەنگەك ژ کەسێ نائێت ، ئەڤ عەردێ سەرا بهوستەکا وی خەلکی ب هزاران خۆ ددا کوشتن بێ خودان دێ مینت ، هەر وەکی ڕۆژەکێ مرۆڤەك ل سەر پشتێ نەهاتی وچووی ، وێ ڕۆژێ ملك بۆ کێیە ؟ ﴿ لِمَنْ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾ [غافر : ١٦] پاشی دێ هند بینی ـازیـەك دێ ئێتە تە ، ئەو خودایێ جارا ئێکێ تو ژ چوننەیێ دای وتو کریە مرۆڤەکێ دورست ، دەستویریێ دێ دەتە لەشێ تە ئەوێ د ناڤ ئاخێ دا حەلیای کو جارەکا دی خۆ لێك دەتەڤە ..

هزرێن خۆ بکە هنگی حالێ تە دێ چ بت ؟ بینە بەرچاڤێن خۆ دەمێ عەرد ل سەر سنگێ تە دئێتە کەلاشتن ، وتو ژ وێ چالێ دەردکەڤی ئەوا ڕۆژەکێ هندەکان تو تێدا ڤەشارتی ، هنگی هشێن تە دێ ئێنە سەرێ تە وتو دێ زانی ئەڤە ئەو ڕۆژە یا پێغەمبەران ـ د دنیایێ دا ـ ژڤان پێ دایە تە ، ﴿ وَنُفِخَ فِي الصورِ فَإِذَا هُمْ مِنْ الأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ . قَالُوا يَاوَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ . إِنْ كَانَتْ إِلا

صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ . فَالْيَوْمَ لا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلا تُجْزَوْنَ إِلا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ـ وبۆ جارا دووێ د بـۆرِیـێ دا هاته پفکـرن ، ڤێجـا رِحـێن وان ب سـەر لەشـێن وان دا هاتنـە ڤە ـەرِاندن ، هنگی ئـەو ژ ـۆرِێن خـۆ رِادبـن و ب لـەز ب نـك خودایێ خۆ ڤە دچن . ئەوێن درەو ب رِابوونا پشـتی مرنـێ کـری ب پەشێمانی ڤە ـۆت : تێچوون بۆ مە بت کێ ئەم ژ ـۆرِێن مـە رِاکرین ؟ ڤێجا دێ بۆ وان ئێتـە ـۆتن : ئەڤـە ئـەو ژڤـانـە یـێ خودایێ پرِدلـۆڤان دای ، وپێغەمبەرِێن رِاستگـۆ بەحس ژێ کری . دەرکەفتنا ژ ـۆرِان هەما ئەنجامێ ئێـك لێـدانا د بـۆرِیێ دابـوو ، ڤێجا هنگی خەلك هەمی بۆ حسێب وجزادانێ ل نك مـە دئامـەدە بوون . ل وێ رِۆژێ ب دادی حسێب دئێتەکرن ، ڤێجا زۆرداری ل نەفسەکێ نائێتەکرن کو خێرِێن وێ بێنە کێمکرن یان ـونەهێن وێ بێنە زێدەکـرن ، وژبـلـی وی کارێ هـەوە د دنیـایێ دا دکـر ب تشتەکێ دی هوین نائێنە جزادان ﴾ [یس : ٥١-٥٤] .

ـازیەك دێ ئێتە رِاهێلان ، وەکی کو عـەرد ـ پشـتی بـاران لـێ دبـارت ـ شـینکاتیێ خـۆ شـین دکـەت ، وەسـا دێ لەشـێن مریان ژی شـیـن کـەت ، وهەر ئێك ل سەر بنـا خـۆ دێ شـین بت .. بینە بەرچاڤێن خۆ ـاڤا بۆ جارا ئێکێ تو رِادبییەڤە وچـاڤێن خۆ ل دنیایێ ڤەدکەی ، هنگی دێ حێبەتی رِاوەستی ، چـاڤێن تـە

دێ میننه ل گازیێ ، ودلگێ تگه دێ تژی ترس بت ، ئەڤه چیه ؟ چ قەومیه ؟ بۆچی ئەڤ مرۆڤه هەمی تۆزەوی ڕابگویگنگه ورویگس ورسوا دێ کیڤه چن ؟ هنگدی دێ مینگی گگەس نابگت بەرسگڤا تگه بدەت ؛ چونکی هەر ئێك ب حالگێ خۆ ڤه یێ موژیله ، پاشی دێ ئێته بگیگرا ته کو ئەڤه ئەو دەمه یێ خودێ ژڤان پێ دایه ته ..

چوونا بەر ب مەحشەرێ ڤه :

هزرا وی دەمی بکگه .. گاڤگا (خولیاڤگەت) هگەمی تیێگك تگێن وتێك دچگن ، گگەس د خگۆ ڕا نابینگت دەنگگەکی بکگەت ، تگرس ڕەشگمگالا خگگۆ یا کریێت ب سەر هەمیان دا دئینته خگگگواری ، ژ هگمگهگمگەکگا تگزم ودەنگگێ پێیگان پیڤگەتر پیێژنگەکێ تگو سگەح ناکەی ، مرۆڤ ب هەمی ڕەنگ وجوینێن خۆ ڤه یێ دنگێن ، مگەللك وحاکم وتگگەمگیگر ، مەزن ودەولەمەند وخودان سەلتەنەت ، هگەمی د سەرشگۆڕ وشکەستینه وچگو مگەزنی ل دۆران نەمایگه ، تگەجگنگگه ودیێگو وشەیگتگان ژی ب بیێزاری ڤه دنگێن وقەستا جهێ کۆمبوونگێ دکەن ، خگگۆ حەیوانەت ودەهبە ودوڕنگدە ژی د گگازییێ ڕادبگن ب سگەرەکگێ چگەماندی ڤه بەر ب مەحشەرێ ڤه دچن .. وپشگتی هگەمی ل ئێگك جهگی گگگۆم دبگن وهگژمار تگمگگام دبگت ، وبگەرێ هگگەمگگدیان دمگینته ل عەسگمگانی کانێ دێ چ فەرمان ئێته دان : ﴿ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ . عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴾ [المـــدثر :

٩-١٠] ، ڕۆژەکا گرانە ، ل وی دەمێ بگەرێ تێدە دمکیگێتکە لێ ڤگانگێ بەرێ تە دێ بۆ کیڤە ئێتە دان ، دێ هند بینگی عگەسگمگان ل هگنگداڤی تە تێك چگوو ، سگتێر ژ جهێن خگۆ دێ کێگەڤن ، ڕۆژ وهەیڤ دێ ڕەش بن ، عەسمانێ دنیایێ ب هەمی مەزنیێیا خگۆ ڤگە دێ ئێتە پێچان ، پشتی کو شەق شەق دبت وڕەنگێ خۆ یێ شگێن ژ دەسگت ددەت ، وجگار سگۆڕ دبگت ، وجگار زرە دبگت ، وجگار کەسك دبت ، پاشی وەکی زیڤێ حەلاندی لێ دئێت ، ملیاگگەت بەر ب عەردێ مەحشەرێ ڤە ژۆردا دئێنە خوارێ ، هژیانێن مەزن ب عەردی دکەڤن ، چیا وەکی وێ هریا شەکری لێ دئێن ئگەوا هڕەبایەکێ دژوار لێ بدەت و د گەل خۆ ببەت .

﴿ يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ . يَـــوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَـــدِيدٌ گگ گەلی مرۆڤان هوین ژ عەزابا خودێ بترسن وپێگیگرییێ ب گۆتن وفەرمانا وی بکەن ، هندی ئەو ڕویدانێن ب سەهمن یێن ل دەمێ ڕابوونا قیامەتێ پەیدا دبن وەکی هژیانا عگەردی یگا دژوار یگا گگو عەرد ژ بەر دئێتە کەلاشتن ، تشتەکێ مەزنە ، گگەس نزانگت چگەند یێ مگەزنگە . دەمێ هوین ڕۆژا قیامەتێ دبیگنن دایگك گ ژ بگەر وێ ترس ولگەرزا دگگەهگتێ گ بچویکێ خۆ یگێ ب شیگگر یگێ ل بگەر

سنگی ژبیـر دکەت ؛ وژنـکـا ب حەملـە ـ ژ ترسـان دا ـ حـەملێ خۆ ددانت ، وعەقل د سەرێ مرۆڤان دا نامینت ، ڤێجا ئەو وەکی سەرخۆشان لـێ دئێن ؛ ژ بەر تـرس وسـەهمێ ، وئـەو ب خـۆ نـە دسەرخۆشن ، بەلـێ دژوارییا عەزابێ عەقل وهۆش د سـەرێ وان نەهێلایە﴾ [الحج : ١-٢] .

بـیــنــە بــەر چاڤێن خۆ ڕۆژا عـەور ژۆردا دئـێن وملیاکـەت ب مەزنییا خـۆ ڤـە دنـاڤ دا ، دەمـێ مـرۆڤێن مەحشـەرێ قەسـت دکــەنـێ وپێدا دجرپێن وپسیارێ ژێ دکەن : ئەرێ خودایێ مـە د ـەل هەوەیە ؟ ڤێجا ئەو ژ ڤێ پسیارێ ڤەدجنقن ودبـێـژن : یـێ پاك وبلند بت خودایێ مـە ، ژ نـوی ئـەو دێ ئێـت .. پاشـی ئـەو هـەمی ملیاکـەت ب هـژمار ولەشـێن خـۆ یـێن دۆرێ ل خـەلکێ مــەحــشــەرێ د ــــرن ، هنگی تەنگاڤی دژوار دبت ، کەس خـۆ ل کەسێ ناکەتە خودان :

﴿ وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ . قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَاحَسْرَتَنَا عَلَى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ أَلَا سَاءَ مَــا يَــزِرُونَ ـ وئە ـەر تو ، ئەی موحەممەد ، وان یـێن بـاوەری ب ڕابوونـا پشـتی مرنـێ نـەئینای ببینـی دەمـێ ئـەو ل بـەر دەسـتێ خـودێ دئێنـە

ڕاوەستاندن ل ڕۆژا قیامەتێ دا ئەو حوکمی د ناڤبەرا وان دا بکەت ، تو حالەکێ خراب دێ بینی ، دەمێ خودێ دبێژت : ئەرێ ما ئەڤە ڕاستی نینە ، یەعنی : ما ئەڤە ئەو ڕابوون نینە یا هەوە د دنیایێ دا کوفر پێ دکر ؟ وان گۆت : بەلێ ب خودایێ مە ئەو ڕاستییە ، خودێ گۆت : ڤێجا ژ بەر وێ کوفرا هەوە ب خودێ وپێغەمبەرێ وی موحەممەدی دکر هوین تام بکەنە وێ عەزابا هەوە د دنیایێ دا درەو پێ دکر . ب ڕاستی زیان گەهشتە وان کافران یێن باوەری ب ڕابوونا پشتی مرنێ نەئینای ، حەتا دەمێ کو قیامەت ڕابوو ، و ژ نشکەکێ ڤە وان دویماهییا خۆ یا خراب دیت ، وان داخوازا کەسەران بۆ خۆ کر ژ بەر وی ژێیێ خۆ یێ وان د دنیایێ دا بۆراندی ، وئەو بارێ گونەهێن خۆ ل سەر پشتێن خو هل دگرن ، ڤێجا چ گران وپیسە بارە یێ ئەو هل دگرن !! ﴾ [الأنعام : ٣٠-٣١] .

ڕۆژ ، ئەوا د دنیایێ دا هندە ژ مە دویر وئەم خۆ ل بەر گەرما وێ نا گرین .. گاڤا بوو ڕۆژا قیامەتێ ومرۆڤ هەمی ل عەردێ مەحشەرێ کۆم بوون ، گەرما دەه سالان دێ ل بەر ئێتە کرن ، ودێ ل هنداڤ سەرێ خەلکی ئێتە داهێلان حەتا درێژییا میلەکی نێزیکی وان دبت، ئیمامێ موسلم ژ (سەلیمێ کوڕێ عامری)

ڤگگەدگوهێزت ، دبێگگژت : (مگڤگگگدادێ گگگورِێ ئگەسگگگوەدی) دبگێگژت : مگن گوهـ ل پێغەمبەری گ سلاڤ لگێ بن گ بوو ، گگۆت : ﴿ رِۆژا قیامگەتێ رِۆژ هگنگگدی دریگژیيا مگیگلگەگگگی نگێگزیگگگگی مگرۆڤگان دبت ﴾ (سگەلگیگمگێ گگورِێ عگامگری) دبێژت : ڤێجگا ب خگودێ ئەز نزانم كانێ مەخسگەدا وی ب میلگی ئگەو میلگە یگێ عەرد پێ دئێتە پگیڤان ، یان ژی ئەو میلە یێ چاڤان پێ كل ددەن ؟ گگۆت : ﴿ ڤێجا هەر مرۆڤەك ل دویگڤ كریگارێن خگۆ دێ د نگاڤ خگوهێ رِان مینگت ، هنگدەك حگەتا گگگۆزەكێ ، وهنگدەك حگەتا گگۆتكان ، وهندەك حەتا نگاڤ تگەنگێ ، وهنگدەك ژی دێ پگێ ئێنگە لغاڤكرن ﴾ وپێغەمبەری گ سلاڤ لگێ بن گ ب دەستێ خگۆ ئیشگارەت دا دەڤێ خۆ .

برایێ خۆشتڤی : ل ڤگێ دنیگایێ ئەگگەر حگەتاڤێ ب رِەنگگەكێ وەسا ل تە دا كو تو پێ بگێگشی ، تو دێ حەز كەی كەسەك هەبت سیبەرەكێ بۆ تە پەیدا كەت دا تو خۆ بدەیە بگەر ، هزر بكە دەمێ گەرما ڤێ رِۆژێ هندی گەرما دەهـ سالان زێدەتر لگێ دئێت ، وئەو ژ ڤێ بلندیيا هندە بلند ژۆردا دئێتە خوارێ ودئێتە هنداڤی سەرێ تە ، وێ رِۆژا چگو سیبەر نەبن تگو خگۆ بدەیگە بگەر ، ئەگگەر ئێگك هەبت تە بۆ سیبەرەكا هوین ڤەخوینت ، چاڤدێرییێ ل تە بكەت

وتە ژ وێ ترسا مەزن پشت ڕاست بکەت ، هنگی کەیفا تە دێ چەند بت ؟

ئەڤە ـازیەیە بۆ تە ، ڕێنیشادانەکە ، ئەـەر تە بڤێت وێ ڕۆژێ خۆ بدەیە بەر سیبەرا خودێ ؛ دا ژ ـەرم ونەخۆشی وترسا مەزن رزـار ببی ، ئەڤرۆ هێشتا تو یێ ل سەر خۆ ، هێشتا تە هێز وشیان هەین ب تەڤە دئێت کو وێ ڕۆژێ ل بەر سیبەرا خودێ بژی ، بەلێ چاوا ؟ و ب چ ڕێك ؟

ئەڤە دێ بابەتێ نڤسینا مە بت ، ئەـەر خودێ حەز بکەت .

ل بەر سیبەرا خودێ :

د هژمارەکا حەدیسێن دورست دا یێن کو ژ پێغەمبەری سلاڤ لێ بن هاتینە ڤەـوهاستن هاتیە کو ل ڕۆژا قیامەتێ دەمێ خەلك ل مەحشەرێ کۆم دبن ، و د تەنگاڤیەکا مەزن دا دژین ، ورۆژ دئێتە هنداڤی سەرێ وان وئەو د خوها خۆ ڕا دمینن ، هندەك جینێن مرۆڤان هەنە ـ ژ بەر هندەك کریارێن وان د دنیایێ دا کرین ـ خودێ وان ددەتە بەر سیبەرا خۆ ، ووان ژ ـەرم وترس ونەخۆشیا وێ ڕۆژێ دپارێزت ، وبەری ئەم ئێك ئێکە بەحسێ وان جینێن بەختەوەر ژ مرۆڤان بکەین ، یا د جهێ خۆ دایە ل دەسپێکێ ئەم چەندەکێ ل دۆر ڤێ (تەعبیرێ)

باخڤین : سیبەرا خودێ ، مەخسەد پێ چیە ؟ وچاوا خودێ هندەك مرۆڤان ددەتە بەر سیبەرا خۆ ؟

د هژمارەکا حەدیسان دا ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ هاتیە ڤەوهاستن کو خودایێ مەزن رۆژا قیامەتێ سیبەرێ ل هندەك رەنگێن مرۆڤان دکەت ، ل وی دەمێ ژ سیبەرا وی پێڤەتر چو سیبەر نەهەین ، و د دەقێ بارا پتر ژ وان حەدیسان دا هاتیە : ﴿ يُظلهم الله في ظلِّه يومَ لا ظِلَّ إلا ظلُّهُ ﴾ و د هندەك ریوایەتێن دی دا هاتیە : ﴿ يُظلهم الله في ظلِّ عرشهِ ﴾ و د تەفسیرا (ظل الله) دا زانایێن حەدیسێ چەند بۆچوون هەنە ، ژ وان بۆچوونان :

هندەك دبێژن : پالڤەدانا سیبەرێ بۆ خودێ د ڤێ حەدیسێ دا ، وەکی ـۆتنا مەیە دەمێ ئەم دبێژین : (کەعبە) مالا خودێیە ، ئەڤ پالڤەدانە بۆ (ملکییەتێ) وپیرۆزییێ یە ، یەعنی : وەك قەدر ـرتن بۆ وێ سیبەرا کو رۆژا قیامەتێ دێ ل ڤان رەنگە مرۆڤان کەت خودێ وێ بۆ خۆ پالڤە ددەت ودبێژت : ئەز دێ سیبەرا خۆ ل وان کەم .

وهندەك دبێژن : مەخسەد ب سیبەرێ د ڤێ حەدیسێ دا قەدر ـرتن وپاراستنە ، وەکی کو مرۆڤ بێژت : فلان کەس یێ ل بەر سیبەرا فلان مەلکی ، یەعنی : یێ ل بن (حیمایەت)

وچاڤدێرییا وی ، وئەوە وی دپارێزت ، وئەڤ حەدیسە هندێ دەهینت کو ئەڤ ڕەنگە مرۆڤە د وێ تەنگاڤییێ دا دێ ل بن چاڤدێری وپاراستنا خودێ بن ، لەو دێ ژ نەخۆشی وترسا وێ ڕۆژێ دتەنا ورحەت بن .

وهندەك زانایێن دی دبێژن : مەخسەد ب سیبەرا خودێ سیبەرا عەرشێ وییە ، وەكی د هندەك ریوایەتان دا هاتی : ﴿ يُظلهم الله في ظلِّ عرشهِ ﴾ وئەڤە قەدر ـرتنەكا زێدەترە بۆ وان ؛ چونكی ژبلی پاراستنا خودێ بۆ ڤان مرۆڤان ئەڤ تەفسیرە هندێ ژی دەهینت كو ئەو مرۆڤ وێ ڕۆژێ د نێزیكی خودێنە . وهەر چاوا بت ئەڤ حەدیسە نە ژ حەدیسێن (صفاتانە) وەكی زانایێن حەدیسێ دبێژن .

ومرۆڤێ خودان عەقل بت ئەـەر هزرا خۆ د تەنگاڤییا مەزن یا ڕۆژا حەشرێ دا بكەت ، د دنیایێ دا ـەلەك دێ خۆ وەستینت دا ل ئاخرەتێ ژ وان كەسان بت یێن خودێ سیبەرێ لێ دكەت ، ڕۆژەكا هندا مەزنە ترسا وێ پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ پیر كربوو ، ڕۆژەكێ (ئەبو بەكری) بەرێ خۆ دا پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ دیت هندەك موییێن سپی یێن دكەفتینە سەر وریهێن وی ، ئینا ـۆتێ : ئەزێ دبینم تو یێ پیر بووی ئەی پێغەمبەرێ خودێ ، پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ـۆتێ :﴿ شيبتني هود وأخواتها قبل

المشيب ـ سوورەتا (هوود) ویێن وەکی وێ بەری پیراتیییێ ئەز پیر کرم ﴾ ، و د حەدیسەکا دی دا بەحسێ سوورەتێن (هود والواقعة والمرسلات وعم يتساءلون وإذا الشمس كورت) هاتییە ، وئەوەر مرۆڤ هزرا خۆ د ڤان سوورەتان دا بکەت دێ بینت هەمی ئەون یێن بەحسێ ڕۆژا قیامەتێ دکەن .

حەدیسا هەر حەفت جینێن مرۆڤان :

ئیمامێ بوخاری وموسلم ژ (ئەبو هورەیرەی) ڤەدگوهێزن ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆت : ﴿ سبعة يُظِلُّهُمُ الله في ظله يومَ لا ظِلَّ إلا ظله : الإمامُ العادلُ ، وشابٌ نشأَ في عبادةِ ربِّهِ ، ورجلٌ قلبُهُ معلقٌ في المساجِدِ ، ورجُلانِ تَحَابَّا في الله اجتَمَعَا عليهِ وتفرَّقا عليهِ ، ورجلٌ طلبتْهُ ذاتُ مَنصِبٍ وجمالٍ فقالَ إني أخافُ اللهَ ، ورجلٌ تصدَّقَ أخفى حتى لاتَعْلَمَ شِمالُهُ ما تُنْفِقُ يَمينُهُ ، ورجلٌ ذكرَ اللهَ خالياً ففاضَتْ عيناهُ ﴾ .

ئەڤە ئێك ژ مەزنترین وان حەدیسانە یێن پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ تێدا بەحسێ هندەك ژ وان ڕەنگە مرۆڤان دکەت یێن کو خودێ ڕۆژا قیامەتێ سیبەرێ لێ دکەت ، د ڤێ حەدیسێ دا پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ بەحسێ حەفت ڕەنگێن مرۆڤان ب تنێ دکەت ، بەلێ مەعنا وێ ئەو نینە ئەڤ ڕەنگە ب تنێ ئەون یێن خودێ سیبەرا خۆ لێ دکەت ؛ چونکی هندەك حەدیسێن دی ژی

یێن دورست هەنە تێدا بەحسێ هندەك ڕەنگێن دی یێن مرۆڤان ـ ژبلی ڤان حەفتان ـ هاتییە ، تشتێ هندێ د ـەهینت کو (مەفهوومێ) ڤێ حەدیسێ نائێتە وەر ـرتن .

د ڤێ حەدیسێ دا بەحسێ حەفت ڕەنگان هاتییە کرن ؛ چونکی هژمارەکا ڕامانێن هەڤپشك د ناڤبەرا ڤان ڕەنگە مرۆڤان دا هەنە ، ژبلی هندێ کو ئەڤ ڕەنگە مرۆڤە هەمی لایێن جڤاکا ئیسلامی د ـرن ، بگرە ژ حاکمی کو ژ هەمییان بلندترە ، وحەتا تو د ـەهەییە مرۆڤێ ب تنێ د مالا خۆ دا دڕوینت زکرێ خودێ دکەت و ژ ترسێن وی دا دکەتە ـری .

د نڤیسینا خۆ دا ل دۆر وان مرۆڤێن ل بەر سیبەرا خودێ دژین مە ل بەرە ـ ئە ـەر خودێ حەز بکەت ـ ڤێ حەدیسێ ب بەرفرەهی شرۆڤە بکەین ، و ب درێژی بەحسێ ڤان ڕەنگە مرۆڤان بکەین .

هیڤی ودوعایێن مە ژ خودایێ مەزن ئەوە مە بدەتە بەر سیبەرا خۆ ، ڕۆژا ژ سیبەرا وی پێڤەتر چو سیبەر نەهەین .

(١)

ئیمامێ عادل

مەتەلا ئیمامی بۆ هەر مللەتەکی وەکی مەتەلا سەرەکانیێ یە بۆ جۆکان ، وەکی زانایێ مەزن (الليث بن سعد) دبێژت : (شێلیاتی ژ سەرەکانیێ دئێت ، وئەگەر سەرەکانی زەلال بوو جۆك ب خۆ دێ زەلال بن) ، ئیمامێ عادل سیبەرا خودێیە ل عەردی ، خودێ ب وی وەلاتان ڕاد گرت ، وتوخویبان دپارێزت ، وتەناهیێ بەلاڤ دکەت ، وهەر جارەکا مەزنێ مللەتی خۆ ژ زولم وزۆرداریێ پاراست ، ودادی ل وەلاتێ خۆ بەلاڤ کر وخەلك ژ تەعدایییا وی پشت ڕاست بوون ، هنگی بهایێ وی ل نك خودێ ژ بهایێ وی کەسی پترە یێ شەڤێن خۆ ب عیبادەتی ڤە ، ورۆژێن خۆ ب گرتنا ڕۆژییان ڤە دبۆرینت .. ؛ چونکی مفایێ عیبادەتکەری ورۆژیگری د گەهتە وی ب تنێ بەلێ ئیمامێ عادل مفایێ وی خۆ د گەهتە حەیوانەتێ بێ زار وزمان ژی !

ئیمامێ مەزن (سوفیانێ ثەوری) د گۆتنەکا خۆ دا دبێژت : (دو ڕەنگێن مرۆڤان هەنە ئەگەر ئەو چێبوون ئومەمەت دێ چێ

بت ، وئەگەر ئەو خراب بوون ئوممەت دێ خگراب بگت : سگولتان وزانا) .

ژ بەر ڤێ چەندێ پێغەمبگەرێ خگودێ گ سگلاڤ لگگێ بگن گ دەمگێ بەحسگێ وان هگەر حگەفت ڕەنگگێن مرۆڤگان دگگەت یگێن خگودێ سیبەرا خۆ لگێ دکەت ، ل دەستپێکێ بەحسێ وی مەزنی دگگگەت یگێ دادییێ بکەت ، دەمێ ئەمر دکەت : ﴿ سبعة يَظلُّهُـــمُ الله في ظله يومَ لا ظِلَّ إلا ظله : الإمامُ العادلُ .. ﴾ .

ڤێجا ئیـمامێ عادل کییە ؟ و ب چ دئێتە ناسین ؟ وبهگاییێ وی ل نك خودێ چەندە ؟ وچاوا بەحسێ وی د (کیتابێ وسگونەتێ) دا هاتییە ؟ ودیرۆکێ د دەر حگەڤا وی دا چ بگۆ مگە د پگارزینکێ خۆ دا هلگرتییە ؟

ئەڤە دێ بابەتێ ئاخفتنا مە یا ڤێ جگارێ بگت .. ئەگگەر خگودێ حەز بکەت .

ئیمامێ عادل کییە ؟

دیرۆك دبێژت : دەمێ عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی گ خگودێ ژێ ڕازی بگگت گ بگگۆ خەلگیگفگاتگگگییێ هگاتگییگگە هگگگلبژارتن ، کاغەزەك بۆ ئیـمامێ تابعییان وبەرمایێ پێغەمبەراتییێ (حەسگەنێ بەصگری) هنگارت تێگدا داخگواز ژێ کگر نگەو بگۆ وی بەحسگێ سالۆخەتێن ئیمامێ عادل بکەت ، د بەرسڤا کاغەزا وی دا ئیمامی

کاغەزەکا درێژ بۆ نڤیسی ئەم ل ڤێرێ دێ هندەکێ ژێ ڤە ـێرین .

(حەسەنێ بەصری) د بەرسڤا خۆ دا دبێژت :

((ئەی (أمیـر المؤمنین) بزانە هنـدی خودێـیـە ئیـمـامێ عـادل دکەتە ڕاستە بۆ هەر خواریـیەکێ ، ودادی بۆ هەر زۆریـیـەکـێ ، وچـاکی بـۆ هـەر خرابیـیـەکێ ، وهێـز بـۆ هـەر لاوازەکـی ، ووەر ـرێ مافێ هەر ستەم لێکرییەکی ، وجهێ هەوارێ بـۆ هـەر هەر کەسەکێ خـودان پێتڤـی .. ئـەی (أمیـر المـؤمنین) هنـدی ئیمامێ عادلە ئـەوە یـێ بۆ رەعییەتا خۆ وەکی وی شـڤانی بت یێ دلــێ وی ب حێشتــرێن ویڤــە ، بــەرێ وان ددەتــە باشتــرین چەروانی ، ووان ژ هەمی خرابیـیـان ددەتـە پـاش ، وناهێلـت چـو دەهبە ودوڕندە نێزیك ببـن ، ووان ژ ـــەرمێ ژی و ژ سـەرماییێ ژی دپارێزت .. ئـەی (أمیـر المؤمنین) ئیـمامێ عادل وەکـی بـابێ دلـۆڤانە بۆ عەیالـی ، هـنـدی ئەو د بچـویك بەر ـــەڕیانێ دێ بـۆ کەت ، و ـاڤا فاما بوون وان فێر دکەت ، د ژینا خۆ دا کەدێ بـۆ وان دکەت ، وپشتی مرنا خۆ ژی میـراتەیی بـۆ وان دهـێلـت ، ووەکـی وێ دایکێـیە ئەوا دلـێ وێ ب بـچـویـکـێ ویـڤـە ، ب نـەخـۆشی وی ڕادکەت ، و ب نەخۆشی وی ددانت ، ئەو وی ب خودان دکەت ، وشەڤ ونیڤ شەڤان ل هنـداڤ سـەری ڕادوەستت

وشیری ددەتێ ، کەیفا وێ ب ساخلەمیا وی دئێت ، و ب نەخۆشیا وی ئەو ب خەم دکەڤت .. ئەی (أمیر المؤمنین) ئیمامێ عادل وەکی دلییە بۆ لەشی ، ئەگەر دل یێ باش بت ئەندام هەمی دێ دباش بن ، وئەگەر دل خراب بوو ئەندام هەمی دێ خراب بن .. ئیمامێ عادل ئەوە یێ د ناڤبەرا خودێ وبەنییێن وی دا بت ، گوهێ خۆ بدەتە گۆتنا خودێ ووێ گۆتنێ بۆ وان بێژت ، وخودێ ببینت ونیشا وان بدەت ، وخۆ ب دەست خودێ ڤە بەردەت وبەرێ وان ژی بدەتە خودێ . ڤێجا تو ئەی (أمیر المؤمنین) د وی ملکی دا یێ خودێ ئێخستییە دەستێ تە وەکی وی عەبدی نەبە یێ مەزنێ وی مالێ خۆ وعەیالێ خۆ هێلایە ب هیڤییێ ڤە ڤێجا ئەو ڕابووی مال پویچ کری وعەال دەربدەر کری .. تو بەرێ خۆ نەدە شیانا خۆ یا ئەڤرۆ ، بەلێ بەرێ خۆ بدە شیانا خۆ یا سوباهی ، دەمێ تو ب داڤێن مرنێ دئێیە ئێخسیرکرن ، وڕۆژا تو ل بەر دەستێ خودێ ڕادوەستی وپێغەمبەر وملیاکەت هەمی دئامادە ، وهەمی سەر ل بەر خودێ دئێنە چەماندن ..)) .

ئیمامەتی ، یان ژی بلا ب زاراڤێ ئەڤرۆ بێژین : بەرپرسی ومەزنی ، بارەکێ گرانە خودێ دئێختە ستویێ هندەك کەسان ، یێ ژ دەر حەقێ وێ دەرنەکەڤت دێ تووشی شەرمزارییەکا مەزن

بــت ، ئیمــامێ (طـــــەبــەرانی) ژ (عــەوفێ کــوڕێ مــالکی) ڤــەد ــوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ ــۆت : ﴿ ئە ـەر هەوە بڤێت ئەز دێ بۆ هـەوە بەحسـێ ئەمیــراتیێ کـەم ، وکانێ ئەو چیە ؟ دەسپێکا وێ بەرلـۆمەییە ، پاشی پەشـێمانییە ، پاشی ڕۆژا قیامەتێ عەزابە ، ئەو تێ نەبت یێ عـەدالەتێ بکەت ﴾ ، مەعنا : مەتەلا عەدالەتێ بۆ حاکمی وەکی مەتەلا وێ ـەمییێ یە یا وی د ناڤ پێلێن تـێـچــوون ونـەمانێ ڕا دبـەت ود ــەهـیـنـتـە کــنـــارێ تەناهییێ ، و د حـەدیـــسـەکا دی دا ئەوا (بەیهەقی) ژ (ئەبو هورەیرەی) ڤەد ـوهێزت ، پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بن ـ ڤـێ چەندێ پـتـر بۆ مە ئاشکەرا دکەت دەمێ دبێـژت : ﴿ هـەر ئێکـێ مــەزنی ل دەهـ کەســان ژی کربــت ڕۆژا قیامــەتێ دێ ئێــت یــێ ـرێدای ، عەدالەتا وی دێ وی ڤەکەت ، یان زۆرداریا وی دێ وی تێ بەت ﴾ ، و ژ بەر کو کارێ ئیمامێ عادل د ناڤ جڤـاکێ دا کارەکێ ب ســانــاهــی نـیــنــە بـهـایــێ وی ژی د تـەرازییــا خــودێ دا یــێ ســڤــك نینە ، د حەدیسەکا دی دا (بەیهەقی) ژ (ئەبو هورەیرەی) ڤەد ـوهێزت ، دبێژت : پێغەمبـەری ـ سـلاڤ لـێ بن ـ ــۆت : ﴿ سێ کەسان خـودێ دوعایـا وان نازڤرینـت : ئەوێ ـەلەك زکرێ خودێ بکەت ، وئـەوێ زۆرداری لــێ دئێتە کرن ، وئیمامێ عادل ﴾ . وهەر ئەڤ سولتانەیە پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ

بن ـ د دەر حەقێ دا دبێژت : ﴿ هـەچـیـێ قـەدرێ سـولـتـانـێ خـودێ بـگـرت ، خـودێ ژی رۆژا قـیـامـەتێ دێ قـەدرێ وی ـرت ﴾ وەکی (طەبەرانی) ژ (ئەبو بەکرەی) ڤەد ـوهێزت .

سالـۆخەتێن ئیمامێ عادل :

ئـیـمـامێ عادل ئەوێ خودێ سیبەرا خۆ لـێ دکەت ـ وەکـی ژ ـۆتنێن خـودێ وپـێـغەمبەری دئێتـە زانـین ـ خـودانێ هنـدەك سالـۆخەتێن تایبەتـە پـێ دئێتـە ناسیـن ، ل ڤـێرێ دێ ئیشـارەتێ دەینە چەندەك ژ وان سالـۆخەتان :

١- بەرەڤانیێیا ژ تەوحیدێ ونەیارەتیێیا شرکێ :

سەرێ هەر عەدالەتـەکێ تەوحیـدا خودێیـە ، وژێـدەرێ هـەر زۆرداریەکێ شـرکـە ، وبەسی شرکێیە بێژین خودایێ مـەزن د قورئانا پیـرۆز دا ناڤێ زۆرداریێیا مەزن ل سەر دانایە دەمێ ئەمر دکـەت : ﴿ إنَّ الشركَ لظلمٌ عظيمٌ ﴾ [لقمـان : ١٣] ژ بـەر ڤـێ چەندێ ئێك ژ بەرچاڤتـرین سالۆخەتێن ئیمامێ عادل ئـەوە : ئـەو بەرەڤانیێیێ ژ تەوحیدێ وعەقیدا دورست دکەت وناهێلـت شـرك ب هەمی رەنگ ورویێێن وێ ڤە سەری د ناڤ وەلاتـێ وی دا هـل بدەت ، وپێخەمەت ب جه ئینانا ڤێ چەندێ ئـەو پشـتەڤانیێیا وان زانایان دکەت یـێن سـوننەتا پێغەمبـەری ـ سـلاڤ لــێ بـن ـ د نـاڤ خەلکی دا بـەلاڤ دکـــەت ورێ نادەتـە بیدعەچی ودەستەکێن (

مونحـەرف) ئـەوێن بـەری هـەر تشـتەکی تەوحیـدێ تێـك ددەن ودوژمناتییا جڤاکێ بۆ ڕەنگ وڕوییێن شرکێ سست دکەن .

عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی د ـۆت : ((ئە ـەر نە ژ بەر هندێ با کو ئەز سوننەتەکێ زێندی بکەم وبیدعەیەکێ بمرینم بۆ من خەم نەبوو ئەز دەلیڤەیەکێ بمینم)) .

٢- خۆ دویرکرنا ژ زۆرداریێ :

ئـیـمـامێ عادل لەو یێ عادلە چونکی ژ هەمی کەسان پـتـر خۆ ژ زۆرداریێ ددەتە پاش ، وهەر چەندە زۆرداری ب دیتنا خودێ وپێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ کـارەکێ ـەلـەکێ خـراب وکرێتـە ، هێشتا کرێـتـتـر لـێ دئێت ئە ـەر ژ مەزنەکی دەرکەڤت ؛ چونکی زۆرداریا مـەزنـی یـا مـەزنـە ، ومـەزنـی ئە ـەر زۆرداری بـۆ خۆ کـرە کـار وتبیعەت مـلـلـەت ژی دێ ل شوین پێن وی چت ، و د کەڤـن دا یـا هـاتـیـە ـۆتـن : ((خـەلك یـێ ل سـەر دینـێ مەلکێن خۆ)) .

وچـونـکی ئیمامێ عادل دزانت دوماهیا زۆرداریێ ل نـك خودێ چەند یا مەزنە ئەو ژ هەمی کەسان پـتـر خۆ ژ زۆرداریـێ ددەتە پاش ، ودا پـتـر بۆ هەوە ئاشکەرا ببت کانێ ـونەها حاکمێ زۆردار چەند یا مەزنە ، ـوهداریا ڤان حەدیسان بکەن :

(نەسائی) و (بەیهەقی) ژ (ئەبو هورەیرەی) ڤەدگوهێزن ، دبێژت : پێغەمبەری ﷺ گۆت : ﴿ چار کەس هەنە خودێ حەز ژێ ناکەت : ئەو دکانداری کەلەك سویندان دخوت ، وئەو فەقیری خۆ مەزن دکەت ، وئەو پیرەمێری دەهمەن پیس بت ، وئەو ئیمامێ زۆرداریێ بکەت ﴾ .

(ئیمام ئەحمەد) ژ (خالدێ کورێ وەلیدی) ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری ﷺ گۆت : ﴿ هەچیێ د دنیایێ دا مرۆڤان پتر عەزاب بدەت ، رۆژا قیامەتێ ل نك خودێ عەزابا وی ژی ژ یا هەمی مرۆڤان پترە ﴾ .

٣- خۆدویرکرنا ژ (غششێ) ودرەوێ :

خاپاندنا خەلکی چ ب رێکا کرنا درەوێ بت ، یان ب غششێ وحیلەبازیێ بت ، ئەو ژ کار وکەسێ مرۆڤێ خودان باوەرە ، وحەدیس د ئاشکەرانە کو درەو ئێك ژ وان نیشانانە یێن مرۆڤێ منافق پێ دئێتە ناسین ، وکو هەچیێ غششێ ل موسلمانان بکەت ئەو نە ژ وانە ، وئەو هەر دو سالۆخەتە هێشتا کرێتتر لێ دئێن دەمێ ژ مەزنێ مللەتی دەردکەڤن ، لەو ئیمام یێ عادل نابت حەتا ژ هەمی کەسان پتر خۆ ژ درەو وغششێ نەدەتە پاش ، د ڤێ دەربارەیێ ژی دا حەدیس دمشەنە ، ئەم دێ دووان ڤەگوهێزین :

یــا ئـێـکــێ : (بوخـاری وموسـلم) ژ (مـەعقلێ کـوڕێ یەساری) ڤەد ـوهێزن ، دبێـژت : پێغەمبـەری ـ سلاڤ لـێ بـن ـ ـۆت : ﴿ ما من عبد يسـترعيه الله رعية يموت يـوم يموت وهـو غاش لرعيته إلا حرم الله عليه الجنة ـ هەر عەبدەکێ خودێ هنـدەك ئێخستبنە بن دەستێ وی ورۆژا ئەو دمرت ئەو بـمـرت وی غـش ل وان کربت خودێ بەحەشتێ ل سەر وی حەرام دکەت ﴾ .

یـا دووێ : (ئـبــن عـەسـاکــر) هـەر ژ (مـەعقلێ کـوڕێ یەساری) ڤـەد ـوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بـن ـ ـۆت : ﴿ أيما راع غش رعيته فهو في النار ـ هەر مەزنەکێ غششێ ل مللەتێ خۆ بکەت ئەو یێ د ئا ـری دا ﴾ .

ژ ڤان حەدیسان و ـەلەکێن دی ئاشکەرا دبت کـو ئـەو مـەزنێ حیلێ ل مللەتێ خۆ بکەت ویا ڕاسـت بـۆ وان نەبێـژت ، خـودێ وی نابتە بەحەشتێ وجهێ وی دێ کەتە ئا ـر .

٤– ب جهئینانا پێتڤیێن خەلکی :

ئیمام عادل ئەوێ خودێ ڕۆژا قیامەتێ سیبەرا خۆ لــێ دکـەت ئەوە یێ د ناڤ مللەتێ خۆ دا بژیت وهـەردەم ـوهـداریيا خـەلکێ هەژار وپێتڤی بکەت ، نـە کـو سکرێن پیلایی د ناڤبەرا خـۆ ووان دا بدانت ، ونەهێلت کەس وی ببینت .

(ئەبوو داوود وئبن ماجە وحاكم) ژ (ئەبوو مەریەمێ ئەزدی) ڤەگەدگگوهگگێگزن ، دبێژت : پێغەمبەری گ سلاڤ لگێ بن گ گگۆت : ﴿ من ولـــي من أمور المســـلمين شـــيئاً فاحتجـــب دون خَلَّتـــهم وحاجتهم وفقرهم وفاقتهم احتجب الله عنه يوم القيامة دون خَلَّتـــه وحاجته وفاقته وفـــقـــره گ هگەچگەیگێ خگودێ تگشگتگەك ژ كارێ موسگلمانان گگرە د دەسگتی دا ووی خگگۆ ژ هەوچگەیی وپێتڤگی وهگەژاریا وان ڤگگەشارت (نگەهێلا مگرۆڤێن هگەژار وپێتڤگی وی ببیگگنن) ، خگگگودێ ژی رۆژا ڤگیگامگەتگگگێ دێ خگگگۆ ژ هگگەژاری پێتڤییێن وی ڤەشێرت (بۆ ب جه نائینت) ﴾ .

٥- دانانا هەر تشتەكی ل جهێ وی یێ دورست :

ئاشكەرایە كو (عەدالەت) ئەوە هەر تشگەك ل جهگێ وی یگێ دورست بێتگە دانگان ، وهگەر كەسگەك ل جهگێ بابگەتی وی بگت ، وچگگونكی نگەو ئیمگامێ ل نگگاخرەتێ سگگیبەر لگگگێ دئێتگگە گگگرن نگیگمگامگەگگێ عادلگگە ل سگگەر دەمگگێ ئیمامگەتییا خگۆ نگەو هگەر تشتەكی ددانتە جهێ وی یێ (موناسب) .

گەلەك كەس هەنە هزر دكەن عەدالەت نگەوە ئیمگام وی تشگتی بكگەت یگێ مڤگا ژێ بگەهتگە خگەلكی ونگەو ب خگۆ نگە وەسگایە ؛ چونكی دبت ئیمام هندەك جاران تشگتەكی بدەتگە هنگدەك كەسگان فایدێ وان تێدا هەبت ، بەلگێ ئەو تشت نە بابەتی وان بگت ، نگەو

هنگی وی ئیمامی عەدالەت نەکرییە ، د دەولەتا ئیمامێ عادل دا چێ نابت مرۆڤەك ل جهەکی بێتە دانان وئەو جه یێ ژ هەژی وی نەبت ، ل سەر دەمێ عومەرێ کورێ عەبدلعەزیزی جاب ـەهشتێ کو والـیێ وی ل خەراسانێ مرۆڤەکێ خوین ڕێژ یێ مەزن کری وهـندەك کار ژ کارێن موسلمانان یێن ئێخستینە د دەستێن وی دا ، ب وێ هێجەتێ کو ئەڤە مرۆڤەکە خەلك ژێ دترسن ودێ هزرەکێ بۆ کەن ، عومەری کاغەزەك بۆ والـیێ خۆ هنارت وتێدا فەرمان ل وی کر کو ئەو وی مرۆڤی بێخت وعومەری ـۆتێ : ((من چو هەوجەیی ب وی کەسی نینە یێ دەستێن وی ب خوینا موسلمانان سۆر بووین)) .

بهایێ ئیمامێ عادل :

چونکی چاکـیا خەلکی ژ چاکیا ئیمامێیە وئیمام ب دەسهەلاتا خۆ دشێت وێ بکەت یا قورئان ب وەعظێ خۆ نەکەت ، د کەڤن دا یا هاتییە ـۆتن : ((خێرا ئیمامێ عادل بۆ وەلاتی ژ خێرا بارانەکا ب مفا وبەردەوام پترە)) ، وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ زانایەکێ وەکی (فوضەیلێ کورێ عیاضی) دبێژت : ((ئەـەر من دوعایەك هەبا هاتبا قەبویلکرن دا بۆ ئیمامی کەم ؛ چونکی ئەـەر ئیمام یێ باش بوو وەلات هەمی دێ باش بت وخەلك دێ تەنا بت)) ، وچونکی مرۆڤێن زانا باش دزانن کو

حاکمێ عادل مەزنترین نعمەتە خودێ ددەتە خەلکی ئێك ژ وان هیڤی دخواست حاکمێ عادل چو جاران نەمربا ، ڕۆژا موعاویەیێ کورێ ئەبوو سوفیانی - خودێ ژێ ڕازی بت - مری ، صەحابیەیێ پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - عەبدللاهێ کورێ زوبەیری گۆت : « ب خودێ من حەز دکر خودێ ئەو هند بۆ مە مابا ، هندی بەرەك د ڤی چیایی ڕا هەی » ئەڤە ژ بەر کو موعاویە عادلترین کەس بوو - پشتی هەر چار خەلیفان - حوکم ل موسلمانان کری ، وەکی ئیمامێ (ذەهەبی) دبێژت .

وکەسەکی ئەگەر خودێ حوکمێ موسلمانان کرە د دەستی دا ووی عەدالەت د ناڤبەرا وان دا کر ئەو د چاڤێن خودێ دا دێ مەزن بت وبهایێ وی دێ گران بت ؛ چونکی عەدالەتە خودانێ خۆ د دنیایێ دا سەربلند دکەت و ل ئاخرەتێ سەرفەراز دکەت ، موسلم ژ عەبدللاهێ کورێ عەمرێ کورێ عاصی ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - گۆت : ﴿ إنَّ المُقْسطينَ عندَ الله على منابر من نورٍ عن يَمينِ الرحمنِ عزَّ وجلَّ ، وكلتا يديه يمينٌ ، الذينَ يَعدِلونَ في حكمهمْ وأهليهمْ وماوَلوا - هندی ئەون یێن عەدالەتێ دکەن ئەو ل نك خودێ ل سەر هندەك مینبەرێن ژ ڕۆناهییێنە ، ل لایێ وی یێ ڕاستێنە ، وهەردو دەستێن وی

دڕاستــن ، ئەوێن عەدالەتێ د حوكمێ خۆ ومالا خۆ ووی تشتی دا دكەن یێ ل بن دەستێ وان ﴾ .

وئاشكەرایە كو د حــەدیـســا (بـوخاری وموسلمی) دا ئـەوا ژ (ئەبوو هورەیرەی) هاتییە ڤەـوهاستـن ، وتیێـدا بەحسـێ وان كەسان هاتییە كرن یێن خودێ سیبەرا خۆ لــێ دكـەت ، بـەری هەمییا پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ بەحسـێ ئیمـامێ عـادل كـر ؛ چـونكی خێـرا وی بـۆ خـەلكی ـ وەكـی مـە ـــۆتی ـ ژ یـا هـەر كەسەكێ دی پتـرە .

(٢)
ئەو گەنجێ د عیبادەتی دا پەروەردە بووی

مرۆڤێ دووێ یێ بەحسێ وی د حەدیسا (ئەبوو هـورەیرەی) دا هاتی کـو خـودێ رۆژا قیامـەتێ سـیبەرا خـۆ لـێ دکـەت ئـەو جحێلـە یـێ ل سـەر عیبـادەتێ خـودێ هاتیـە پـەروەردەکرن ، حەدیس دبێـژت : ﴿ سبعة يظلهم الله تعالى في ظله يوم لا ظـل إلا ظله : إمام عادل ، وشاب نشـأ في عبـادة الله .. ﴾ مـەعنا : ئـەو جحێلـێ هـەر ز زارۆکینیـیا خـۆ وحـەتا مـەزن دبـت وقویناغـا ـەنجینییا خۆ دبرت ل سەر عیبادەتی بێتە پەروەردەکرن بـهایێ وی ل نك خودێ هند یێ مەزنە ل رێزا دووێ ـ پشـتی (ئیمـامێ عادل) ـ دئێت ، وئەڤە نە یا غەریبە ئە ـەر ئەم ل بیـرا خـۆ بینـین کـو هـەردەم ـەنج وجحـێلن بـارێن ـران هـل د ـرن ودبنـە پێهلکـرییێن هـەمی بـەرخودان وشۆرەشـان ، ودیـرۆك بـۆ مـە ڤەد ـێرت کو جحێل بووینـە هـەر دەم ئـالایێ ـازییێن پیـرۆز بلندکری وراستی چاندی وژین دورستکری .. خـۆ دارێ ، بـەرێ خۆ بدێ دەمێ یا ـەنج بـەری ژ خـۆ ددەت وفێقییـەکێ ب تـام

پێـڤـە دئێت .. ـاڤا پیـــربوو بـەس ب کێـر هنـدێ دئێـت بتـە دەپەکێ ڕەق وهشك !

جحێلی .. خودێ ژێ عەجێبگرتی دبت !

ئیمام ئەحـمـەد وئەبوو یـەعلا وطـــەبـــەرانی حەدیسـەکێ ب سەنەدەکا باش ژ (عوقبەی) ڤەد ـوهێزن ، دبێژت : پێغەمبـەر ـ سلاڤ لـێ بن ـ دبێژت : ﴿ إنَّ رَبَّكَ لَيُعْجِبُ للشَّابِ لا صبوةَ لهُ ـ هنـدی خـوادیێ تەیـە بـۆ وی جحێلـی یـێ عەجێبگرتییـە ئـەوێ جارەکێ ژی مەیلێ بۆ هەوایێ نەفسا خۆ نەکەت ﴾ .

یا غەریب نینە جحێل هندەك جـاران خـۆ ب دەسـت هـەوایێ نەفسـا خـۆ ڤـە بـەردەت ، ودویکـەفتنا دلچـوونێن خـۆ بکـەت ، وهندەك جاران بتەحست ژی ، وهەر ژ بـەر ڤـێ چـەندێ خـودایێ تـۆبەوەر ـر ب شەڤ ورۆژ دەر ـەهێ تـۆبـێ ڤەکرییـە ، بەلـێ یـا غەریب ئەوە مرۆڤەکی خودێ کەرەمەکا وەسا د ـەل کربـت ئـەو ب سەرکەفتـن دەمێ جحێلینێیا خۆ ببۆرینت بێی کـو (هـەوایێ نەفسێ) بشێت جارەکێ وی بێختە داڤێن خۆ یان ب لایـێ خـۆ ڤـە بـکـێـشـت ، ئـەوێ ب ڤـی ڕەنـگـی بـت مەعنا وێ ئەوە ئـەو وەسا یێ هاتییە ب خودانکرن کو خێرخوازی وخۆ پاشڤە لێـدانا ژ خرابییێ وبێ ئەمرییا خودێ ببتە پـشـکـەك ژ ــیـانــێ وی ،

وئەڤە تێشتەکێ گەلەکێ کێمە د ناڤ جحێلان دا لەو خودێ ب هەمی مەزنىیا خۆ ڤەگ ژێ عەجێبگرتی دبت .

جحێلینی بەرپسیارىیە :

(ترمذی) حەدیسەکێ ژ (عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی) ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری سلاڤ لێ بن گۆت : ﴿ لا تــزولا قدما ابنِ آدمَ یومَ القیامةِ عند ربه حتی یُسـألَ عــن خـمـسٍ : عن عمره فیم أفناه ، وعن شبابه فیمَ أبلاه ، وعن ماله من أین اکتسبه وفیم أنفقه ، وماذا عملَ فیما علم گ ڕۆژا قیامەتێ ل نك خودێ پێیێن مرۆڤەکی ژ جه نالڤن حەتا پسیارا پێنج تشتان ژێ دئێتەکرن : عەمرێ وی کانێ د چ دا قەتاندییە ، وجحێلینىیا وی کانێ د چ دا بۆرانىدییە ، ومالێ وی کانێ ژ کیڤە ئینایە و د چ دا خەرج کرییە ، وکانێ چ کار ب وی علمی کرییە یێ وی زانی ﴾ .

ژ ڤێ حەدیسێ پێڤرۆز ئاشکەرا دبت کو جحێلینی ئێك ژ وان تشتانە یێن کو ڕۆژا قیامەتێ ل مەحشرێ پسیارا وێ ژ مرۆڤی دئێتەکرن وهەر کەسەك ژ جهێ خۆ ناچت نە بۆ بەحەشتێ نە بۆ جەهنەمێ حەتا ل بەر چاڤێن خەلکێ مەحشەرێ ئەو ب خۆ ئاشکەرا نەکەت کانێ وی دەمێ جحێلینىیا خۆ د چ دا بۆراندییە ، وئەڤ قەنجىیا خودێ د گەل گری کو جحێلینىیە

وی چاوا شوکرا خودێ سەرا کرییە ؟ ومرۆڤێ تێگەهشتی ئەوە یێ بەری بکەفتە د ئمتحانێ دا کارێ خۆ بکەت وخۆ بۆ پسیاران ئامادە بکەت .

د حەدیسەکا پیرۆز دا ئەوا (حاکم) ژ عەبدللاهێ کورێ عەبباسی ڤەد ـوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ وەعزەك ل زەلامەکی کر و ـۆتێ : ﴿ اغتنم خمسا قبل خمس : شبابك قبل هرمك ، وصحتك قبل سقمك ، وغناءك قبل فقرك ، وفراغك قبل شغلك ، وحياتك قبل موتك ـ پێنجان بەری پێنجان ژ دەست خۆ نەکە : جحێلینییا خۆ بەری پیراتییا خۆ ، وساخلەمییا خۆ بەری نساخییا خۆ ، ودەولەمەندییا خۆ بەری هەژارییا خۆ ، وبەطالییا خۆ بەری کو تو ب شۆل بکەڤی ، وساخییا خۆ بەری مرنا خۆ ﴾ ئەڤە پێنج نعمەتێن مەزنن خودێ هەمی ـاڤان د ـەل هەمی بەنییێن خۆ ناکەت ، ڤێجا ئەوێ خودێ قەنجییەك ژ ڤان قەنجییان د ـەل کر دڤێت ئەو وێ ژ دەست خۆ نەکەت ، ووەکی هوین دبینن پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ جحێلینی ب پێش هەر پێنج نعمەتێن دی ئێخست ؛ دا بۆ مە ئاشکەرا بکەت کو دەمێ جحێلینییا مرۆڤی مەزنترین قەنجییە کو دڤێت خودان ژ دەست خۆ نەکەت .

جحێلینی بهارا ژیێ مرۆڤیە ، وبهار ئەگەر چەند یا خۆش و ب خێر بیت ژی بێت پائیزەکا بێ‌لگ وەریگن دێ ب دویڤ دا ئێت ، خوینگا جحێلینیێ ئەوا د لەشێ مرۆڤی دا دگەریێت گەلەك جاران بەرێ خودانی ددەتە سەرگەرمیەکا وەسا دلرحەتیا سالەکێ یان پتر ژ ژیێ خۆ گۆری خۆشیا پێنج شەش دەقیقەیەکان بکەت ، وجحێل ئەگەر ئەو نەبت یێ دەمێ هار وسەربەردای ژ ژیێ خۆ ب وەریسێ شریعەتێ ونامویسێ وئەخلاقی لغاڤ بکەت ، ئەو ب خۆ ب دەستێن خۆ ژیێ خۆ هەمیێ دێ گۆری ڤان چەند رۆژەکێن کێم ژ خۆشیا بەروەخت کەت .. لەو پێغەمبەری سلاڤ لێ بن بەرێ گەنجێ موسلمان دا هندێ ئەو جحێلینیا خۆ بۆ خۆ (ئستغلال) بکەت ووان کاران تێدا بکەت یێن ئەو د دنیایێ وئاخرەتێ دا مفای بۆ خۆ ژێ ببینت .

مخابن جحێلێ مە ئەڤرۆ وەسا یێ هاتیە تێگەهاندن کو جحێلینی دەمەکێ بێنڤەدانێیە بۆ وی ، ودەلیڤەیەکە بۆ وی هاتیە دان دا هندێ ژێ بێت ئەو خۆشیێ پێ ببەت بەری ژ دەستان دەرکەڤت ، ویا ژ ڤێ ژی خرابتر ئەوە جحێل ل سەر وێ گۆتنا خەلەت دئێتە پەروەردەکرن کو (جحێلا خودێ پێ هێلا) ! وئەگەر جحێلێ مە دەمێ هێشتا زارۆك ل سەر

هندێ هاتبا پەروەردەکرن کو جحێلینی د دنیایێ دا بەری ئاخرەتێ بەرپسیاری‌یەکا مەزنە ؛ چونکی جحێلە ئەو ئەندامێ خوین ـەرمی‌یێ ددەته لەشێ مللەتی وپاشەرۆژەکا ـەش بۆ ـەل ووەلاتی دنەخشینت ، مە ـۆت : ئە ـەر جحێلێ مە ل سەر ڤێ هزرێ هاتبا پەروەردەکرن ئەو دا شێت پشکداری‌یێ د ئاڤاکرنا واقعەکێ باشتر دا بۆ کەس وکار ووەلات ومللەتێ خۆ دا کەت .

جحێلن دیرۆکێ ئاڤا دکەن :

ژ (حەفصایا کچا سیرینی) دئێته ڤە ـوهاستن ، دبێژت : ((ـەلی جحێلان ، کاری بکەن ؛ چونکی ئەز دبینم ئەو کارێ ل جحێلینی‌یێ دئێته کرن ئەوە هێز ، ورۆژ دەمێ ئاڤا دبت وەسا دنیایێ ـەش ناکەت وەکی کو دەمێ ژ نوی دهەلێت)) .

وحەفصا ڕاست دبێژت .. ڕۆژ دەمێ یا ساڤا چو تێنا وەسا تێ نابت ژینەکا ـەرم بدەته عەردی ، دێ بینی هێدی هێدی بلند بوو و ـەش بوو حەتا د ـەهته کاملانا خۆ ، هنگی ژ نوی ئەو هند ـەرمێ ورۆناهی‌یێ دێ دەته عەردی هندی تێرا بکەت ، پاشی ـاڤا لێ بوو ئێڤار دێ سار وتاوی بت نە تێنەکا وەسا تێ دمینت کو تێرا عەردی بکەت ، ونە هند ڕۆناهی‌یێ ژ خۆ ددەت کو عەردی تژی بکەت .

مەعنا : جحێلینی ئەو تێن وئەو ڕۆناهیەیە یا ژینێ ددەتە جڤاکا مرڤینیێ ، ومرۆڤ دەمێ دیرۆکێ دخوینت باش تێ دئینتە دەر کو جحێلن دیرۆکێ ئاڤا دکەن ، وسەرفەرازییێ وسەربلندییێ د ـەهیننە مللەتان ، وهەر جحێلن خەتیرا باوەرییێ هلکرییێ وچرایێ ڕاستییێ بەردایێ ، پێغەمبەر ، هەڤالێن پێغەمبەران ، زانایێن ناڤدار ، سەرکێشێن مەزن هەر ژ جحێلان بوون لەو ئەم دبێژین : جحێلن دیرۆکێ ئاڤا دکەن ، وجحێلن دشێن ڕوییێ مێژوویێ وەر ـێڕن ، ووەك دەلیل ل سەر ڤێ ـۆتنا مە کەرەم کەن د ـەل ڤان سەرقەلەمێن دیرۆکی :

۞ کۆما ئێکێ ژ خودان باوەران یێن کو ل مالا (ئەرقەمی) ل دۆر پێغەمبەرێ خودێ ـ سلاڤ لێ بن ـ کۆم بووین ودەستێن خۆ کرینە د دەستێن وی دا ، بارا پتر ژ وان جحێل بوون ، وبۆ نموونە ـوهدارییا ڤێ لیستێ بکەن : عەلییێ کوڕێ ئەبوو طالبی یێ دەه سالی بوو ، ئەرقەمێ کوڕێ ئەبوو ئەقەمی یێ یازدە سالی بوو ، سەعدێ کوڕێ ئەبوو وەققاصی یێ هەڤدە سالی بوو ، صوهەیبێ ڕۆمی یێ نۆزدە سالی بوو ، زەیدێ کوڕێ حارثەی وعوثمانێ کوڕێ عەففانی د بیست سالی بوون ، عومەرێ کوڕێ خەططابی یێ بیست وشەش سالی بوو ، ئەبوو عوبەیدە عامرێ کوڕێ جەرراحی یێ بیست وحەفت سالی بوو ، عەبدررەحمانێ

کوڕێ عەوفی وبلالێ کوڕێ رەباحی د سیه سالی بوون ، ئەبوو بەکر هێشتا نەبووبوو چل سال ، پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ ومامێ وی حەمزە پیچەکێ ژ چلێ بۆری بوون .. مەعنا پتریا دەرچوویێن مالا ئەرقەمی ، ئالاهلگرێن ئێکێ یێن ـازیـا ئیسلامێ ـ ئەـەر نەبێژین هەمی ـ د ژییێ ـەنجینییێ دا بوون .

۞ ل دویماهیا هەیڤا صەفەرێ ژ سالا یازدێ ـ دووازدە رۆژان بەری پێغەمبەر سلاڤ لێ بن ئەمرێ خودێ بکەت ـ وی (ئوسامەیێ کوڕێ زەیدی) کرە سەرکێشێ لەشکەرێ ئیسلامێ ئەوێ دا بەرێ وی بۆ لایێ شامێ ئێتەدان ، وئوسامە هنگی یێ هەژدە سالی بوو ، د ناڤ وی لەشکەری دا یێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ئوسامە بۆ سەرکێشیا وی هلبژارتی یێن وەکی ئەبوو بەکری وعومەری هەبوون .. ومە نە ل بەرە ئەم ل ڤێرێ سەرهاتیا ڤی لەشکەری وکارێ کری ڤەـێڕین ؛ چونکی سوحبەتا من ل دۆر هندێ نینە ، ب تنێ مە دڤێت بێژین : ئوسامە ئەوێ ترسەکا مەزن ئێخستییە دلێ هرەقلێ رۆمێ وستوینێن دەولەتا وی ، ژییێ وی هەژدە سال بوو ، وهلبژارتنا وی ژ لایێ پێغەمبەری ڤە ـ سلاڤ لێ بن ـ بۆ ڤی مەنصبی نیشانا هندێیە کو پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ل وێ باوەرێ بوو کو جحێل ـ ئەـەر وەکی ئوسامەی هاتبنە پەروەردەکرن ـ ب کێر هندێ دئێن

سەركێشىیا لەشكەرەكێ وەسا بكەن یێن وەكی ئەبوو بەكری د ناڤ دا بن . و ژ دیرۆكا صەحابىیان یا تژی نموونە ئەڤ سەرهاتىیا ئوسامەی ب تنێ تێرا مە هەیە .

۞ (موحەممەدێ كورێ قاسمێ ثەقەفی) ئێك ژ مەزنترین سەركێشێن لەشكەرێ ئیسلامێ بوو یێن كو ل سەر دەمێ دەولەتا ئەمەوىیان ب لایێ رۆژهەلاتێ ڤە چووین ورۆناهىیا ئیسلامێ ل وەلاتێ سندێ وهندێ بەلاڤ كری ، وپترىیا ڤان وەلاتان ب سەر دەولەتا ئیسلامێ ڤە بەردابن ، ئەڤ موجاهدێ مەزن ژىیێ وی هەڤدە سال بوون .

۞ ئیمامێ بوخاری (موحەممەدێ كورێ ئیسماعیلی) خودانێ كیتابا ئێكێ د ئیسلامێ دا پشتی قورئانێ ، هێشتا ژىیێ وی نەبوویە دەه سال وی قورئان وهژمارەكا مەزن ژ حەدیسان ژی ژ بەركرن ، ودەمێ ژىیێ وی هەژدە سال وی كتێبا خۆ یا ب ناڤ ودەنگ (التاریخ الكبیر) نڤیسی ، و د دەر حەقا ڤێ كتێبێ دا زانا دبێژن : ئەگەر ئێكی سێهـ هزار حەدیس نڤیسیبن ژی نەشێت (ئستغنائێ) ژ ڤێ كتێبێ بكەت . ئەڤ زانایێ ناڤێ وی د ـەل ناڤێ حەدیسێ ـەرپای هێشا یێ جحێل سنگێ دیوانا زانایان یا وی بوو ، و ـاڤا وی دەست ب ریوایەتكرنا حەدیسێ دكر كەس نەبوو دەستێ وی بگرت .

۞ زانایـەکــێ دی یــێ مـەزن ئیمـامێ نـەوەوەی ، باشتــرین نـمــوونەیە ل ســەر جحێلــێ مـجــد ، یــێ کــو زارۆکینــی وجحێلینیێیا خۆ د عیبادەتی وعلمی دا بۆرانـدی ، دەمـێ ژیێـێ وی دەھ سال بچویك دمانە پێڤە دا بـچـت یاریێیان د ــەل وان بکەت وی قەبویل نـەدکر ، و ـاڤا وان ئـەو ب تەعـدایی بربـا دا کەتە ـری ورەڤت وچت قورئانێ خوینت .. ئەڤە دەمێ ژیێێ وی دەھ سال ، رۆژێ دووازدە دەرس دخواندن ، ودەمەك ب سـەر دا هات ناڤ ودەنگـێن وی ب زانینـێ وتـەقوایێ ل جیهانـا ئیسـلامی هەمیێێ بەلاڤ بوون ، وهەر چەندە دەمێ ئەو مری ژیێێ وی چل وپێنج سـال ژی بـوون بەلــێ دەمـێ مـرۆڤ بـەرێ خـۆ ددەتـە وان کتێبێن وی ل پشت خۆ هێلاین دێ هزرکەت ئەڤ مرۆڤە نێزیکـی سەد سالان یێ ژیای ، وحەتا ئەڤرۆ ژی چو زانا نینن مفـای ژ وان کتێبێن وی نەبینن .

۞ سـولـتـانـێ ناڤدار (موحەممەد ئەلفاتحێ عـوثمــانـی) هێشـتا نەبووبوو چاردە سالی دەمـێ ل شـوینا بـابێ خـۆ سـولتان مـرادی حوکم دکر ، و ـاڤا ـەهشتیێیە بیست سالـیێێ بابێ وی مر وئەو ل جهێ وی بوو سولتان ، ودەمێ ژیێـێ وی بوویـە بیسـت ودو سال وی بڕیـار دا بازێڕێ (قـەسطـەنطینیێــێ) بسـتینت ، ورۆژا وی ئەڤ بازێڕە ستاندی ئەو چوو ل هەسپێ خۆ سویار بوو و ـۆت

: ((نوکە ئەز یێ ئامادەمە د ڕێکا خودێ دا بمرم ، هەچییێ بڤێت شەهید بت بلا بدەتە ب دویڤ من ڤە)) ، وچوو قەستا مەیدانا جیهادێ کر وهنگی ڕاوەستیا حەتا مز ینێیا پێغەمبەری - سلاڤ لێ بن - ب جە ئینای وباژێڕێ (قەسطەنطینییێ) ب سەر دەولەتا ئیسلامێ ڤە بەردای .

ئەڤە وئە ەر مرۆڤ دیرۆکێ بخوینت ب دورستی دێ زانت کو جحێلن دیرۆکێ ئاڤا دکەن .

ل بەر سیبەرا خودێ :

وچونکی جحێلینی دەمێ خوین ەرمێیا خودانێیە ، وجحێلە دەمێ باش دبت دیرۆکەکا سەربلند بۆ مللەتێ خۆ ئاڤا دکەت ، و اڤا خراب دبت جڤاکا خۆ خراب دکەت ، خودێ جزایەکێ مەزن بۆ وی جحێلی دەسنیشان کر یێ ڤی دەمێ حەساس ژ ژییێ خۆ د عیبادەتێ خودێ دا دبەتە سەری ، ئەو جزا ژی ئەوە خودێ ل ڕۆژا قیامەتێ دەمێ تەنگاڤی دژوار دبت وی جحێلی ددەتە بەر سیبەرا خۆ ووی ژ تەنگاڤییێ وترسێ ڕز ار دکەت .

هزر بکەن ئە ەر تەخەیا ەنجان د ناڤ جڤاکەکێ دا وە لێ هات بەرێ وان بمینتە ل خودێ ب تنێ ، ترسا وان ژ خودێ بت ، وئارمانجا وان ڕازیبوونا خودێ بت ، ودەمێ وان هەمی د

عیبادەتێ خودێ دا بچته سەری ، ئەو جڤاك چەند دێ جڤاكەكا رحەت وتەنا وخێرخواز بت ؟ وجڤاكەكێ ئەڤەر گەنج د ناڤ دا دویری خودێ بژین ، و د كار وكریارێن خۆ دا وان بەر ل خودێ نەبت ، ئەو جڤاك دێ یا ب چ حال بت ؟

جحێل دەمێ هەر ژ جحێلینییا خۆ بۆ خودێ بژیت و د عیبادەتێ وی دا بژیت ئەو چەند مەعنایەكێن مەزن ل نك خۆ پەیدا دكەت خۆ پێ هێژای هندێ دكەت كو خودێ سیبەرا خۆ ل وی بكەت ووی ژ تەنگاڤییێ رزگار بكەت ، ژ وان مەعنایان :

١- دەمێ ئەو جحێلینییا خۆ د عیبادەتی دا ببەته سەری ئەو ب رەنگەكێ واقعی بەرچاڤ دكەت كو ترسا وی وهیڤییا وی هەر ژ خودێیە و ژ كەسێ دی نینە ؛ چونكی ئەگەر ترسا ژ خودێ نەبا ، وهیڤییا قەنجییا وی نەبا ، چو تشت نەبوو ڤی جحێلی ژ هندێ بدەته پاش كو ئەو جحێلینییا خۆ د خرابییێ دا ببۆرینت .

٢- وئەو ب ڤی كاری هندێ ژی د ئەهینت كو بەرێ وی ل خودێ بوویە وئەڤ خۆپاقژكرنا وی ژ بەر هندێ نەبوویە دا خەلك مەدحێن وی بكەن ، یان دا ئەو خۆ ب جلكەكێ درەوین نیشا خەلكی بدەت .

٣- ئـەو جحێلـێ د جحێلينىيـا خـۆ دا بـێ ئـەمرىيا خـودێ نەكـەت ، ئـەو دێ خـۆ وەسـتينت حـەتا ـوهـدارىيا دلچـوون وهەوايێ نەفسێ نەكەت ، وئەڤە كارەكێ ب ساناهى نينـە ، ڤێجـا ئەوێ د ڤێ جەرباندنا مەزن دا ب سەركەڤت يێ هێـژاى هندێيـە خودێ قەدرێ وى بگرت ووى بدەتە بەر سيبەرا خۆ .

(٣)
ئەو زەلامێ دلێ وی ب مزگەفتێ ڤە گرێدایی

سێیەمین کەسێ بەحسێ وی د حەدیسێ دا یێ کو خودێ سیبەرا خۆ لێ دکەت ووی ژ تەنگاڤیا رۆژا حەشرێ خلاس دکەت ، ئەو زەلامە یێ کو دلێ وی ب مز ـەفتان ڤە ـرێدای : ﴿ سبعة يُظِلُّهُمُ الله في ظله يومَ لا ظِلَّ إلا ظله : الإمــامُ العــادلُ ، وشابٌ نشأَ في عبادةِ ربِّهِ ، ورجلٌ قلبُهُ معلقٌ في المســاجدِ .. ﴾ ئەڤ زەلامە ئەوە یێ دلێ وی ل مز ـەفتێ دژیت ئە ـەر خۆ لەشێ وی ژ دەرڤەی مـز ـەفتێ ژی بت ، وبەرێ خۆ بدەنێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ب چ رەنگ سالۆخەتێ ڤی زەلامی دا ، ـۆت : زەلامەکە دلێ وی ب مز ـەفتان ڤە یێ ـرێدایە ، یەعنی هەر وەکی دلێ وی ئەندامەکێ ژ وی جودایە چ ئەو ـ ب لەشێ خۆ ڤە ـ ل مز ـەفتێ بت چ ژ دەرڤەی مز ـەفتێ بت دلێ وی هەر یێ ل مز ـەفتێ ، تو دێ بێژی دلێ وی ئەو چرایە یێ ب دیوارێ مز ـەفتێ ڤە هلاویستی !

بۆچی ب مزگەفتێ ڤە ؟

و چ حکمەت د هندێ دایە دلێ مرۆڤەکی ب مز ـەفتان ڤە یێ ـرێدای بت ؟ و چ مەعنا د مز ـەفتێ دا هەیە حەتا وێ بکەتە ئاڤاهیەکێ جودا ژ هەر ئاڤاهیەکێ یێ هەبت ؟

مز ـەفت .. ئەڤ ئاڤاهییێ ڕۆژێ پێنج جاران ـازیا خودێ لێ دئێتە بلندکرن وملیاکەت ب چەنگێن خۆ سیبەرێ لێ دکەن و ب ئامادەبوونا خۆ رحەتییێ لێ بەلاڤ دکەن ، ئەڤ جهێ ڕۆژێ پێنج جاران نڤێژکەر سەرێن خۆ بۆ خودێ ل سەر عەردێ وی ددانن ، ئەو جهە یێ ل نك خودێ ژ هەر جهەکێ دی ل عەردی خۆشتڤیتر ، وەکی د وێ حەدیسێ دا هاتی یا موسلمی ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەوهاستی ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ـۆت : ﴿ أحب البلاد إلى الله مساجدها ﴾ .

مز ـەفت ئەو جهێ پیرۆزە یێ مرۆڤێ خودان باوەر ژ ڕۆناهیا وی دنۆشت ، ودلێ خۆ ژێ تژی دکەت ، وپێ پاقژ وبژوین دکەت ، لەو هەردەم ئەو ب وی جهی ڤە دئێتە ـرێدان وژێ خەریب دبت ، وحەز دکەت ژێ دویر نەکەڤت .

ـازیا ئیسلامێ ژ مز ـەفتێ ڕادبت و ل مز ـەفتێ بلند دبت ، لەو مز ـەفت د چاڤێن مرۆڤێ موسلمان دا نە ئاڤاهیەکە وەکی هەر ئاڤاهیەکێ دی ، بەلکی ئەو ب وان ڕامانێن د ناڤ خۆ دا هل

دگرت ڕاستکرنەکە بۆ وێ جیهانا ل ڕەخ ودۆریێن وێ دهێژییێت و ژ دەستێ کەربێ ونەڤیانێ وسەرداچوونێ دنالت ، مزگەفتێ ئەو جهێ رۆژێ پێنج جاران خەلکی ل سەر دل پاقژییێ وسنگ فرەهییێ ورووحانییەتێ کۆم دکەت ، خودان بەری قەستا مزگەفتێ بکەت ب ئاڤێ شوین دەستێ دنیایێ ژ سەر ئەندامێن لەشێ خۆ دبەت وخۆ پاقژ دکەت ژ نوی قەستا ڤی جهی دکەت .. وکاڤا ب ژۆر کەفت دوریشمێ وی ویێ هەر کەسەکێ ل ڤی جهی (الله أكبر) ە ، سەرێ وی بلا چەند یێ بلند ژی بت ل ڤی جهی دێ چەمینت ودانتە ئاخێ ، هەر وەکی مزگەفتێ ب ڤێ چەندێ دڤێت خودانێن خۆ وە تێ بگەهینت کو نابت سەرێ کەسێ ب سەر یێ هەڤالێ وی بکەڤت ، یان ڕوییێ وی ژ یێ هەڤالێ وی جودا بت . بەس ل مزگەفتێیە مرۆڤینی ب جوانترین وکاملترین ڕەنگ دئێتە پێش چاڤ .

موسلمان ، ئەگەر ب ڤی ڕەنگی د مزگەفتێ بەهت ، دەمێ ل مزگەفتێ ئامادە دبت دلێ وی وەسا دێ ژ ئایەتێن خودێ ڤەخوت وەکی ڕەهێن دارێ ژ ئاڤێ ڤەدخۆن وبەلگێن وێ ب خەمل دئێخن .. ورۆژا موسلمان ب ڤی ڕەنگی د مزگەفتێ دەهشتن مزگەفتێ ئەو دگوهارتن ودلێن وان زێندی دکرن ،

وئەگەر جهەك هەبت دل لگێ زێنگدی ببگت چگاوا دل پێڤگە نائێتگە گرێدان ؟

زەلامێن مزگەفتان :

د حەدیسا خۆ دا پێغەمبەر گ سگلاڤ لگێ بگن گ ئاشگکەرا دگگەت گگگو مزگەفتێ زەلامێن خۆ هەنە ، یێن کو ڕابوون ورۆینشتنا وان ل مزگەفتان ، ئەوێن ئەگەر هات وجارەکێ بۆ ڕێڤەبرنا ژین وژیارا خۆ ژ مزگەفتێ دەرکەفتگن ژی دلگێن وان هگەر ل ویگرێ دمیگنن ، هگگگەوە گگگگوه لگێ بگوویە جارەکێ مرۆڤەکێ ئەڤینگدار ڤگالبێ وی ل جهەکی بت ودلگێ وی ل جهەکێ دی ؟ ب لەشێ خۆ ڤە د نگاڤ خەلکی دا بت ودلگێ وی ل هنداڤی وی جهی بت یێ حەژێکەرێ وی لگێ ؟ ئگگگەهگگا زەلامگگێن مزگەفتێ ژی ب ڤی ڕەنگینە .. ئێك ژ وان یێ ل مالا خۆ ودلگگێ وی یگێ مزگگەفتێ ، نزانگت کگەنگی دەمێ نڤێژێ دێ ئێت دا ڕێکا مزگەفتێ بگرت ، ودا هوین بگزانن کانێ ئەو کینە دلێن وان ب مزگەفتان ڤە دگرێدای وەرن دا پێکڤە ڤەسگتا نگاڤ مێگگرگێن سگونەتێ وزانگایێن سگونەتێ بکگگەین ؛ دا سالگۆخەتێن زەلامێن مزگەفتان بەرچاڤ بکەین .

١- زەلامێ مزگەفتێ ئەوێ خودێ وی ڕۆژا قیامەتێ ددەتە بەر سیبەرا خۆ ئەوە یێ نڤێژێن خۆ یێن فەرض ل مزگگەفتێ دگگەت ، وگاڤا دەنگێ بانگی دئێتێ بلا چەند یێ خگگودان عگگوزر ژی بگگت

نـەشێت خـۆ بگرت وقـەسـتـا مز ـەفتێ نەکەت ، ئیـمامێ ذەهـەبی ژ ئیـمامێ مەزن بابێ عەبدللاهێ شیـرازی ڤـەد ـوهێزت دبێـژت : نساخیـیەك ل ڤی ئیمامی هەبوو تەنشـتا وی ژ بـەر دئێشـا ، ـاڤـا نساخییا وی لـێ دئاریـا نەدشـیا ب رێڤـە بچـت ، ڤێجـا دەمـێ بـانـگ دهـاتـه دان وئـەو یێ نساخ وی داخواز ژ زەلامەکی دکـر دهات ئەو ل پشتا خۆ دکر ودبرە مز ـەفتێ ، ئینا هنـدەك هـەڤالێن وی ـۆتێ : تو بۆچی ڤێ زەحمەتێ بۆ خۆ چێ دکـەی ، ئە ــەر تـو نەئێیە نڤێژێ ژی خودێ ل تە نا ـرت چونکی تو خودان عوزری ؟ وی ـۆتە وان : چـی ـاڤـا هـەوە ـوه ل (حي علی الصـلاة) بوو وهەوە ئـەز د نـاڤ رێـژا نڤێـژێ دا نـەیتم ، بـزانن ئـەو هنگـی ئــەزێ د قـــەبــری دا . وحــارثـــێ کــورێ حەسسانی ئێـك ژ صەحابیـێن پێغەمبەری بوو ـ سلاڤ لـێ بـن ـ ئیـمـامێ طەبـەرانی ژێ ڤەد ـوهێزت ، دبێژت : وێ شەڤا وی ژنکـا خـۆ ڤە ـوهاستی هاتە نڤێژا سپێدێ ، ئینا هـنـدەکـان ـۆتـێ خۆ ل شەڤا زاڤاینـیـیا خۆ ژی تو دئێیە نڤێژا سـپێدێ ؟ وی ــۆت : ب خــودێ ئــەو ژنکا من ژ نڤێژا سپێدێ دویر بکەت چو خێر د سەری نابت .

وحرصا وان ل سەر چوونا مز ــەفتێ خـۆ ل دەمـێ نسـاخیـیێ ژی ژ بەر هندێ بوو چـونـکـی ئەو ل وێ بـاوەرێ بـوون کـو ب تنـێ مــنـافــق خـۆ ژ نڤێـژا ب جـمـاعـــەت ددەنـــە پـاش ، (

موسلم) ژ عەبدللاهێ کورێ مەسعوودی ڤەدگوهێزت ، دبێژت : ((من ئەم ددیتین منافقەکێ ئاشکەرا نەبا کەسێ ژ مگە خگۆ ژ نڤێگژا ب جماعەت نەددا پگاش ، وئێگك ژ مگە دا ئێگت یگێ دهگژیێت دو زەلامان ملێن وی دگرتن حەتا دئینا د ناڤ رێزێ دا)) .

وچگگگونگگگگگی وان دزانی کانێ هاتنا مزگەفتێ بگۆ کرنگا نڤێگژا ب جماعەت چ مەعنا د پشت را هەیە ئێك ژ وان (تگەقییما) وی بگگگۆ زەلامگان ب هگگنگدێ بوو کانێ (حرصا) وی ل سەر نڤێگژا ب جگمگاعەت چەندە ، ئیبگگراهیمێ تەیگمگگی گ خگودێ ژێ رازی بت گ دبێژت : ئەگەر تە دیگت زەلامگەکی سسگتی د (تەکبیگگرا) ئێکێ دا کر دەستان ژێ بشۆ . یەعنی ئەو زەلامێ لگەزێ ل هاتگنگا نگڤگێگژا ب جگمگاعگەت نەکەت وهند خۆ گیگرۆ بکەت حەتا ئیمام دچگگتگە د نڤێژێ دا ژ نوی بێتە مزگەفتێ ژێ بێ هیڤی ببە چو خێر د سەرێ وی نینە ، ڤێجا پا هگویگن بگگۆ وی زەلامگگی چ دبگێگگژن ئەوێ هەر نەئێتە نڤێژا ب جگگماعەت ، چ خێگر دێ د سگەرێ وی بت ؟!

ئیمگامێ تگگگرمـــذی ژ ئەنەسگێ کگورێ مگالکی ڤگەدگوهێزت ، دبێگژت : ﴿ من صلى لله أربعين يوماً في جماعة يدرك التكبيرة الأولى كتب لة براءتان : براءة من النار ، وبراءة من النفـــاق گ هەچگێیێ چل رۆژان نڤێژان ب جگگمگگاعگگەت بگگۆ خودێ بکەت وبگەهتگە

(تەکبیــرا) ئێکێ بەریبوونا ژ ئا ـری و ژ نفـاقێ دێ بـۆ وی ئێتـە نڤیسین ﴾ .

زانایێ مەزن سەعیدێ کوڕێ موسـەییبی دبێـژت : ئەڤـە سـیھ سالە بانگ نەھاتییە دان ئە ـەر ئـەز ل مز ـــەفتێ نـەبم ، ودبێـژن : پێنجی سالان نڤێژەکا وی یا ب تنـێ ژی بـێ جــماعەت نـەبوو ، وبیست سالان وی پاتکا کەسێ د نڤێژێ دا نەدیت بوو ؛ چونکی ھەر ـاڤ ئەو ل ڕێزا ئێکێ بوو .

٢– زەلامێ مـز ـەفتێ ئەوە یێ مز ـــەفتێ حسێب بکـەت مـالا خۆ ، وکانێ چاوا ھەر کەسەك ل مالا خـۆ ھەسـت ب خۆشـییێ ورحەتییێ دکـەت زەلامـێ مز ـــەفتێ ژی دەمـێ دچـتە مز ـــەفتێ وەسا ھەست ب خۆشییێ ودلفرەھییێ دکـەت و (مەلـەل) بـۆ ژێ چێ نابـت ، صەحابییێ پێغەمبەری (ئەبوو دەردائـی) دەمـێ شیـرەت ل کــوڕێ خۆ دکرن د ــۆتێ : کوڕێ من بلا مز ـــەفت مالا تە بت ؛ چــونکی من یێ ـوھ ل پـێـغـەمبەری بووی ـ سـلاڤ لـــێ بـن ـ د ـــۆت : ﴿ ھنـدی مز ـەفتــن مـالێن تەقوادارانـە ، وھەچییێ مز ـەفت مالا وی بت خـودێ کەفالـەتێ ب ڕەحـمـــێ ودەربازبوونا ل سەر صراطــــێ بۆ بەحەشتێ ددەتێ ﴾ .

ودەمێ عومەرێ کوڕێ عەبدلعەزیزی یـێ جحێل بـابێ وی ئـەو ھنارتە مەدینی دا فێری ئەدەب وزانینێ بت ، ووی ئـەو دانـا بـەر

دەستێ زانایێ ناڤدار صالحێ کوڕێ کیسانی ، دبێـژن : جـارەکێ عومەر نە ـەهشتە نڤێژا ب جـماعەت ، ئینا سەیدایێ وی ـۆتێ : بۆچی تو ـیـرۆ بووی ؟ وی ـۆت : من سەرێ خـۆ شـە دکـر .. سەیدای ـۆتێ : وە لـێ هات شەکرنا سـەری ل نـك تـە ژ هاتنـا نڤێژا ب جـماعەت فـەرتر بـت ؟ وڕابـوو کاغـەزەك بـۆ بـابێ وی هنارتە مصرێ وئەڤ سوحبەتە بۆ وی ڤـە ـێڕا ، ئینـا بـابێ عومـەری مرۆڤەك هنارتە مەدینێ ـۆتێ : بچیە نـك کـوڕێ مـن و د ـەل نەئاخڤی حەتا تو سەرێ وی نەتراشـی ، ئـەو مـرۆڤ هـات وسـەرێ عومەری ب ـیزانێ تراشی !

مەعنا وان عەیالێن خۆ ل سەر هندێ تەربیەت دکـرن کـو ئـەو مز ـەفتێ حسێب بکەن مـالا خـۆ وتشـەك ل مالـێ وان ژ چـوونا مز ـەفتێ ـیـرۆ نەکەت .

٣- زەلامێ مز ـەفتێ ئـەوە یـێ دەمـێ ژ نڤێـژێ خـلاس دبـت ودزڤڕتە مالا خۆ ـوهێ وی دمینتـە ل بـانگی کـانێ کـەنگی دێ دەمێ نڤێژا دی ئێت دا جارەکا دی بزڤڕتـە مـز ـەفـتێ ، (ئبـن ماجە) ژ ئـــەبـــوو سەعیدی ڤەد ـوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بـن ـ ـــۆت : ﴿ ألا أدلكم على ما يكفر الله به الخطايا ويزيد في الحسنات ؟ إسباغ الوضوء على المكروهات ، وكثرة الخطا إلى المساجد ، وانتظار الصلاة بعد الصلاة ـ ئـەرێ ئـەز وی تشـتی

نیشا هەوە نەدەم یێ خودێ گونەهان پێ ژێ دبەت وخێران پێ زێدە دكەت ؟ دەستنڤێژگرتنا تمام د سەر نەخۆشیان را ، وگەلەك هاڤێتنا پێنگاڤان بۆ مزگەفتان ، ومانا ل هیڤیێ نڤێژێ پشتی نڤێژێ ﴾ .

و (بوخاری وموسلم) ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزن ، دبێژت : پێغەمبەری سلاڤ لێ بن گۆت : ﴿ لا یزال العبد في الصلاة ما دام في المسجد ینتظر الصلاة ما لم یحدث هندی عەبد ل مزگەفتێ بمینتە ل هیڤیا نڤێژێ ئەو دێ د نڤێژێ دا بت هندی یێ ب دەستنڤێژ بت ﴾ ، و د حەدیسەكا دی دا یا (ئەحمەد وئەبوو داوود ونەسائی) ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزن هاتییە ، پێغەمبەر سلاڤ لێ بن دبێژت : ﴿ الملائكة تصلي على أحدكم ما دام في مصلاه الذي صلى فیه ما لــم یُحدث أو یقم : اللــهم اغفر له ، اللهم ارحمه هندی ئێك ژ هەوە ل جهێ نڤێژا خۆ بمینت دەستنڤێژا وی نەكەڤت یان ژ جهێ خۆ ڕانەبت ملیاكەت دوعایان بۆ وی دكەن ، دبێژن : یا ڕەببی گونەهێن وی ژێ ببە ، یا ڕەببی ڕەحمێ پێ ببە ﴾ .

٤- زەلامێن مزگەفتێ ئەون یێن ب مالێ خۆ ودەستێ خۆ پشكدارییێ د ئاڤاكرنا مزگەفتان دا دكەن ، وئێك ژ وان ئەگەر پێڤە نەئێت ژی ڤێ پشكدارییێ بكەت د دل دا دێ حەز كەت

کـو خـودێ هنـد شـیان دابـانێ کـو ب وی ڤـە هاتبـا ئـەو ڤـێ پشکدارییێ بکەت ؛ چـونـکـی پـێـغـەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ د ـۆتنەکا خۆ دا (وەکی ئبـن ماجە ژ ئیمام عەلـی ڤـەد ـوهێزت) دبێـژت : ﴿ من بنى لله مسجداً بنى الله له بيتاً في الجنة ـ هەچـییێ مـز ـــەفتەکێ بۆ خودێ ئاڤا کـەت ، خـودێ مالـەکێ بـۆ وی د بەحەشتێ دا دێ ئاڤا کەت ﴾ .

خێرا کرنا نڤێژێ ل مزگەفتێ ب جماعەت :

و ژ بەر بهـایێ مز ـــەفتێ یـێ مـەزن ل نـك خـودێ ، و ژ بـەر ـرنگییـا لێـك کـۆمبوونـا موسـلمانان خـودێ خێرەکـا مـەزن کرییە دنڤێژا ب جماعـەت دا یـا کـو ل مز ـــەفتێ دئێتـە کـرن ، پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بـن ـ (وەکـی بوخـاری ژ ئـەبوو هـورەیرەی ڤەد ـوهێزت) دبێژت : ﴿ صلاة الرجل في جماعة تزيد على صلاته فـــي بيته وصلاته فـــي سوقه خمساً وعشرين درجة ـ نڤێژا زەلامـی ب جـمـاعـەت بیست وپێنج دەرەجان ژ نڤێژا وی یا ل مال یـان ل بازارێ پتـرە ﴾ .

و د حەدیسەکا دی دا یا (ئەبوو نوعەیم) ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەد ـوهێزت ، پێغەمبەر ـ سـلاڤ لـێ بـن ـ دبێـژت : ﴿ ثلاثـــة في ضمان الله عز وجل : رجل خرج إلى مسجد من مساجد الله عـــز وجل ، ورجل خرج غازياً في سبيل الله تعالى ، ورجل خرج حاجاً ـ

یەعنی : سـێ مـــرۆڤ ل سەر بەختێ خودێنە یان ئـەو دێ وان ب سلامەتی زڤرینتە مال وکەتە خودان خێر یان ژی ئە ـەر ئـەو مـرن دێ وان بەتە بەحەشتێ ، ئەو هەر سێ ژی ئەڤەنە : ئەو زەلامێ بـۆ کـرنـا نـڤـێــژێ دچـتە مز ـەفتـەکێ ژ مز ـــەفتێن خـودێ ، وئـەو زەلامێ دەرکەفتە جیهادا د رێکا خودێ دا ، وئـەو زەلامـێ دچـتە حەجێ ﷺ .

ویا ئاشکەرایە ئەو کەسێ ژ مالا خۆ دەرکەفتە مز ـەفتێ بۆ کرنا نڤێژێ نە بۆ تشتەکێ دی ، هـەر پـێـگـــاڤەکا ئـەو دهاڤێـت حـەتا د ـەهتــە مز ـــەفتێ خــودێ دەرەجەیـــەکا وی بلنـــد دکـــەت ، و ـونەهەکا وی ژێ دبەت حەتا ئەو د ـەهتە مز ـەفتێ ، وئە ـەر ئەو ـەهشتە مز ـەفتێ وهندی ئەو یێ ل مز ـەفتێ بت و ژ بـەر نڤێـژێ بمینت نە ژ بەر چو تشتێن دی ، هـەر وەکی ئەو د نڤێژێ خێر بـۆ دئێنە نڤیسین ، وئە ـەر ژ نڤێژێ خلاس بوو وهنـدی ئـەو ل جهـێ خۆ بـمـیـنـــت ویـــێ ب دەسنڤێژ بت ملیاکەت دوعایان بـۆ وی ژ خـودێ دکـەن ودبـێـــژن : یـا ڕەببـی ـونـەهێن وی ژێ ببـە ، ورەحمێ پێ ببە ، وتـۆبا وی قەبویل بکە . ودڤێت ژ بیـــر نەکـەین ژی کو حەژێکرنا مرۆڤی بۆ مز ـەفتان نیشانا حەژێکرنا وێیـە بـۆ خودێ ؛ چونکی ئەوێ حەز ژ خودێ بکەت دێ حەز ژ مالێن وی ژی کەت ، ڤێجا مرۆڤێ باوەری ب خودێ ورۆژا قیامـەتێ هـەبت

چاوا دێ خۆ ژ ڤێ خێرا مەزن بێ بار کەت وسستەییێ د ڤی کاری دا کەت ؟

هشیاری ڤی ڕەنگێ مرۆڤان بن !

وەکی مەزۆتی مزەفت مالا خودێیە ، جهێ کرنا عیبادەتی وزکرێ خودێیە ، وموسلمان دڤێت ڤێ ڕاستەییێ ژ بیرا خۆ نەبەن ، وئێکا هند نەکەن مزەفت ببتە جهێ پێخوارنا دنیایێ یان ـ حاشا ـ وەکی چایخانەیان ببتە دیوانخانە بۆ مرۆڤێن دنیایێ ، ئیمامێ طەبەرانی ژ عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ گۆت : ﴿ سيكون في آخر الزمان قوم يجلسون في المساجد حلقاً حلقاً ، إمامهم الدنيا ، فلا تجالسوهم ، فإنه ليس لله فيهم حاجة ـ ل دویماهییا زەمانی هندەك مرۆڤ دێ هەبن خەلەك خەلەك ل مزەفتان دێ ڕوینن ئیمامێ وان دنیایە ل نك وان نەڕویننە خوارێ ، چونکی خودێ چو پێتڤی ب وان نینە ﴾ .

د ڤێ حەدیسا پیرۆز دا پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ صەحابییێن خۆ ، وئوممەتێ هەمەییێ ژی د ڕێکا وان ڕا ، ل ڕەنگەکێ مرۆڤان هشیار دکەت ؛ دا ئەو پێ نەئێنە خاپاندن ، چونکی دەمێ مرۆڤ سەرڤە سەرڤە بەرێ خۆ ددەتە وان هزر دکەت ئەو دباشن و ژ زەلامێن مزەفتانە ، ل مزەفتان کۆم دبن ، وخۆ دکەنە خەلەك

خەلـەك یـێ ب وان شـارەزا نـەبت دێ هزركـەت ئـەو ل سـەر عیبادەتی وزكرێ خودێ یێن كۆم بووین ، بەلێ ئە ـەر وی خـۆ نێزیكـی وان كـر و ـوهێ خـۆ دا پسـت پسـتا وان دێ زانـت سوحبەت سوحبەتا دنیایێیە وخودێ چـو بـار د ڕوینشـتنا وان دا نینە .. ئەڤێن هە زەلامێن دنیایێنە هشیاری وان بن نەكەڤنە داڤـێن وان !

(٤)
ئەو هەردو زەلامێن
ل سەر ڤیانا خودێ گەهشتینە ئێك

ل بەر دەستێ ئەڤینێ :

ڤیان .. ئەو گولا جوانە یا خۆ ئەگەر بێتگە ڤەشگارتن ژی بێهنگا وێ ئەوا ژێ دفڕت وێ ئاشكەرا دكەت ، ئەو ئكسیگرە یا هێزەكا عەجێب د ناڤ خۆ دا هل دگرت ودشێت دلگی گ ئەگەر چگەند یگێ بێ بها ژی بت گ بگوهۆڕت وبكەتە ئەو زێڕێ نەئێتە بهاكرن .

ڤیان ئەو دارا خەملینە یا ڕەهێن خگۆ بەرددەتگە نگاڤ كویراتیێگا دلگی وچەقێن خۆ درێژ دكەتە هگەمی لایگێن لەشگی لگەو دێ بینگی ئەگەر كەسەكی ڤیانا وی یا ژ دل بت هەمی ئەنگدامێن لەشگێ وی وی كەشف دكەن .

و ژ تبیعەتێ مرۆڤیە ئەو هەر تشتەكێ هەی ل دویڤ دلگێ خۆ هەدلسەنگینت : كانێ ئەو تشت چەند كاری ل دلگی دكەت ، یان كانێ دل چەند ب وی تشتی یێ داخبارە.. لەو دێ بینی تشگتەكێ بێ بها ل نگك ئەڤینگدارەكی هنگد بهگایێ خگۆ یگێ هگگەی نگەو وی نگادەتگە ب دنیایێ هەمییێ ..

ـ بۆچی ؟

ـ چونکی ئەو بیرهاتنا دلێ وی د ـەل ڤی تشتی هەی ئێکا هند یا ژێ چێکری ئەو دنیایێ هەمەییێ د ڤی تشتی ڕا ببینت .. ل دویڤ ڤێ یا مە ـۆتی مرۆڤ دشێت بێژت : ڤیان ئەوە کەسەك دلێ کەسەکێ دی ب ڕەنگەکێ وەسا بن دەستی خۆ بکەت کو ئەو دنیایێ هەمەییێ د ڕێکا وی ڕا ببینت . وهەر ژ بەر ڤێ چەندێ بوویە (عاشق) ب (مەعشووقی) دئێتە ناسین ، و د کەڤن دا یا هاتیە ـۆتن : بێژە من تو حەز ژ کێ دکەی ، ئەز دێ بێژمە تە کانێ تو چ کەسی ! ونێزیك ژ ڤێ مەسەلێ پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت : ﴿ الرجل على دين خليله ، فلينظر أحدكم من يخالل ـ مرۆڤ یێ ل سەر دینی وی یێ ئەو حەز ژێ دکەت ، ڤێجا هەر ئێك ژ هەوە بلا بەرێ خۆ بدەتێ کانێ دێ حەز ژ کێ کەت ﴾ [1] . ودبێژت : ﴿ الرجل مع من أحب ـ زەلام یێ د ـەل وی یێ ئەو حەز ژێ بکەت ﴾ [2] .

---

(١) ئەبوو داوود وطەبەرانی ڤێ حەدیسێ ژ عومەرێ کوڕێ خەططابی ڤەد ـوهێزن .

(٢) بوخاری وموسلم ڤێ حەدیسێ ژ عەبدللاهێ کوڕێ مەسعوودی ڤەد ـوهێزن .

وئەگەر قەلەوىيا عەردى كار د باشگىيا بەرهگەمى دا هگەبت ، دل ژى ئەگەر يىٚ ساخلەم بت ڤيانەكا پگاك دێ لگگێ شيگگن بگت ، ئەو ڤيانا بەرێ خگودانگێ خگۆ ددەتە بگلگنگدىيێ ووى ژ كارتيٚكرنا نگاخێ وراٖمگانێن وێ رٖزگگار دكگەت ، ئيمگام ئەحمگەد ژ نگەبوو هورەيرەى ڤگەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەرێ گ سلاڤ لگگێ بگن گ گگۆت : ﴿ د ناڤ بەنىيێن خودێ دا هنگدەك بگەنى هەنگە پێغەمبگەر وشەهيد حەسويدىيێ پێ دبەن﴾ گگگۆتن : نگەو كينگە بگەلكى نگەم حەز ژێ بكەين ؟ پێغەمبگەرێ گ سگلاڤ لگگێ بگن گ گگگۆت : ﴿ نگەو هندەك مرۆڤن بۆ خودێ حەز ژ ئێك ودو دكەن نە ژ بگەر مالگەكى يان مرۆڤاينىيەكا وان دگەهينتگە ئێگك ، دێمگێن وان رٖۆناهينگە ، وئەو ل سەر هندەك مينبەرێن ژ رٖۆناهىيێنە ، دەمێ خەلك دترسن نگەو نگاتگرسگن ، ودەمگێ خگەلگگك ب خگگەم دگگەڤن نگەو ب خگەم ناكەڤن ﴾ پاشى پگگێگغەمبەرى گ سلاڤ لگێ بن ئەڤ ئايەتە خوانگد : ﴿ ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون﴾ .

مەزنتـرين ڤيان :

هەر ڤيانەكا هەبت ب ئەگگەر وئارمانجگا دئێتگە هەلسگەنگاندن ، وهگگندى ئەگەرا پەيدابوونا ڤيانێ وئەو ئارمانجێ خگودان دخگوازت ب ڤێ ڤيانێ بگەهتێ مەزنتگر و ب بهگاتر بگت ، بهگايێ وێ ڤيگانێ دێ يێ مەزنتگر بت ، وچونكى ئەگەر وئارمگانجێن ڤيانگەكێ هنگدى

یێن ڤیانا ژ بۆ خودێ د مەزن نابن ، ڤیانا بۆ خودێ بت دئێتە هژمارتن مەزنترین ڤیان .

وڤیانا بۆ خودێ ئەگەر مە بڤێت ب کورتی بدەینە نیاسین دێ بێژین : هەر ڤیانەکا ئەگەر خودانی باوەری ب خودێ ورۆژا قیامەتێ نەبا نەدبوو ڤیانا بۆ خودێیە ، وئەگەر ئەصلێ ڤیانێ هەبت بەلێ ژ بەر باوەریا ب خودێ ورۆژا قیامەتێ زێدەهی بێتە سەر وێ ڤیانێ ئەو زێدەهی د ڤیانێ دا دێ ژ ڤیانا بۆ خودێ ئێتە هژمارتن .

وڤیانا بۆ خودێ ژی گەلەك دەرەجەنە ، یا ژ هەمیان بلندتر ئەوە : مرۆڤ حەز ژ ئێکی بکەت نە کو دا تشتەك ژ وی بگەهتە مرۆڤ ، یان دا مرۆڤ ب رێکا وی خۆ بگەهینتە تشتەکێ فایدێ مرۆڤی تێدا بت .. وئەگەر هات وئەڤ رەنگێ ڤیانێ ل نك کەسەکی پەیدا بوو غەریب نەبینن ئەو حەز ژ وی بکەت وحەز ژ وی ژی بکەت یێ حەز ژ وی بکەت ، وحەز ژ هەر ئێکێ پەیوەندی ب وی ژی ڤە هەبت بکەت ، حەتا (بەقییەیێ کورێ وەلیدی) دبێژت : « ئەگەر خودان باوەری حەز ژ خودان باوەری کر خۆ دێ حەز ژ صەیێ وی ژی کەت ! » .

وهندی ئەڤ رەنگێ حەژێکرنێ ل نك خودێ یێ بلندە خودێ ڤیانا خۆ بۆ عەبدی پێڤەگری ددەت :

ئیمامێ موسلم ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەر سلاڤ لێ بن دبێژت : ﴿ جارەکێ زەلامەکی قەستا گوندەکێ دی کر دا سەرا برایەکێ خۆ بدەت ، ئینا خودێ ملیاکەتەك هنارتە د رێکا وی دا ، گاڤا گەهشتییێ وی ملیاکەتی گۆتێ : دێ کیڤە چی ؟ وی گۆت : دێ چمە نك برایەکێ خۆ ل ڤی گوندی ، وی ملیاکەتی گۆتێ : ئەرێ تە قەنجییەك د گەل وی کرییە ڤێجا تە دڤێت ژ بەر هندێ بچییە نك ؟ وی گۆت : نە ، بەلێ ئەز بۆ خودێ حەز ژ وی دکەم ، وی ملیاکەتی گۆتێ : ئەز قاصدێ خودێمە بۆ تە دا بێژمە تە کو خودێ حەز ژ تە کرییە وەکی کو تە حەز ژ وی کری ﴾ .

و د حەدیسەکێ دا پێغەمبەر سلاڤ لێ بن ئاشکەرا دکەت کو ئەڤ رەنگێ ڤیانێ نیشانا هەبوونا باوەرییێ یە ل نك خودانی ، ئەو باوەرییا مرۆڤ شرینییا وێ سەح دکەت ، دەمێ دبێژت : ﴿ ثلاث من كن فيه وجد حلاوة الإيمان أن يكون الله ورسوله أحب إليه مما سواهما وأن يحب المرء لا يحبه إلا لله وأن يكره أن يعـــود في الكفر كما يكره أن يقـــذف في النـــار سێ سالۆخەت هەکە هەچییێ ئەو ل نك هەبن ئەو دێ تام کەتە شرینییا باوەرێ : کو خودێ وپێغەمبەرێ وی ل نك وی ژ هەر تشتەکێ دی دخۆشتڤیتر بن ، وحەز ژ مرۆڤەکی بکەت بۆ خودێ نە ژ بەر چو

تشتێن دی ، ووەسا بۆ وی نەخۆش بت ل کوفرێ بزڤرت کانێ چاوا وی نەڤێت بێتە هاڤێتن د ئاگری دا ﴾ [1] .

و ژ بەرهەمێ مفادار یێ ئەڤ ڤیانە د ئەهینتە خودانی ئەو خودێ ژی حەز ژ وی دکەت ، وەکی پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ د حەدیسەکا قودسی دا ژ خودایێ مەزن ڤەدگوهێزت : ﴿ وجبت محبتي للمتحابين في ـ ڤیانا من بۆ وان واجب بوو یێن کو ژ بەر من حەز ژ ئێك دکەن ﴾ [2].

ودو کەسان ئەگەر بۆ خودێ حەز ژ ئێك ودو کر یێ باشتر ل نك خودێ ئەوە یێ پتر حەز ژ هەڤالێ خۆ بکەت ، وەکی د وێ حەدیسێ دا هاتی یا ئەنەس ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤەدگوهێزت ، دبێژت : ﴿ ما تحابَّ اثنان في الله تعالى إلا كان أفضلهما أشد حباً لصاحبه ـ نینە دو بۆ خودێ حەز ژ ئێك بکەن ئەگەر یێ باشتر ژ وان ئەو نەبت یێ پیر حەز ژ هەڤالێ خۆ بکەت ﴾ [3] .

(١) بوخاری وموسلم ڤێ حەدیسێ ژ ئەنەسی ڤەدگوهێزن .
(٢) حاکم ڤێ حەدیسێ ژ موعاذی ڤەدگوهێزت .
(٣) بوخاری د (الأدب المفرد) دا ، و ئبن حبان وحاکم ڤێ حەدیسێ ڤەدگوهێزن .

ئەڤە ـ ب کورتی ـ هندەك ژ وی فێقی بوو یێ ـ ل نك خودێ ـ بۆ خودانی ب ڤێ ڤیـانـێ ڤـه دئێت ، ڤێجا چەند یا پێتڤییه مرۆڤ خۆ ژ ڤێ خێرا مەزن بێ بار نەكەت دا ل نك خـودێ یـێ خـودان قەدر بت .

مافێن ئەڤ ڤیانه واجب دکەت :

ڤیانا بۆ خـودێ نـه ـــۆتنەكا ب دەڤییـه مـرۆڤ بێـژت ، یـان خوزییەكا ب دلـییه مرۆڤ ڕاهێلت ، ئه ـەر دو كەسان بۆ خودێ حەز ژ ئێك ودو كر ئەڤ حەژێكرنە هنگی دێ یـا دورســت بــت ئـه ــەر هەردو لا ب وان حەق وحوقووقان ڕابوون یــێـــن ئـــەڤ ڤیانە ل سەر وان واجب دكـەت ، ودا كـو مـرۆڤ ب دورسـتی ب ڤان حــەقـان ڕابت پێتڤییه یێ پـێ زانا بت ، و ل ڤێرێ ئـەم ب كورتی دێ ئیشـارەتێ دەینـه هنـدەك ژ وان مافـان یـێن ڤیانـا بـۆ خودێ وان ل سەر خودانی واجب دكەت .

مافێ ئێكێ : د مالـێ وی دا :

دو مرۆڤ دەمێ بۆ خودێ حەز ژ ئێك ودو بكـەن ، حـەقێ هـەر ئێكی دكەفتە د مالـێ یێ دی دا ، وئه ـەر وان ئـەڤ حەقـه ب جـه ئینا هـنـگــی ئــەو ب دورستی دێ هێژای هندێ بن خودێ حـەز ژ وان بكەت ، وەكــی (عـوبادەیێ كوڕێ صامتی) ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ ڤەد ـوهێزت ، دبێژت : ﴿ خودێ دبێژت : حقت

محبـــتـــي للمتباذلين فـــيَّ ـ ڤيانا من بۆ وان حەق بوو يێن د ڕێكا من دا مالـی ددەنە ئێك ودو ﴾ [1] .

وهاريكرنا مرۆڤی بۆ برایێ وی ل سەر سێ دەرەجانە :

يا ئێكێ : كو تو هندەكێ ژ مالـێ خۆ یێ زێدە بدەیێ ـاڤا ئەو هەوجە بوو بێی ئەو داخوازێ ژ تە بكەت ؛ چونكی ئە ـەر تە هنـد خۆ ـرت حەتا ئەو بێت خۆ هەوجەیی تە بكەت ئەو تو ب حـەقێ براینیێ ڕانەبووی .

يا دووێ : كو تو وی وەكی خۆ حسێب بكەی ، وئـەو تشـتێ تـە بـۆ خـۆ بڤێـت تـە بـۆ وی ژی بڤێـت ، (حەسـەنێ بەصـری) بەحسێ صەحابییان دكەت ودبێـژت : ئێـك ژ وان كراسـێ خـۆ ئەوێ د خۆ دئالاند دكرە دو پرت ئێك بۆ خۆ دهێلا ويـا دی ددا برایێ خۆ یێ بێ كراس .

يا سێیێ : كو تو وی ب بـەر خـۆ بێخـی وتشـتێ تـو هەوجـە بییێ تو ببەی بدەیە وی چـونـكـی ئـەو ژی یـــێ هـەوجـەیـــە ، وئەڤە بلنـدترین دەرەجەیـە یـا كـو مـرۆڤێن سەرپشـك ژ خـودان باوەرێن ڕاستگۆ ب تنێ د ـەهنێ .

---

(١) (ابن أبی الدنیا) ڤێ حەدیسێ ڤەد ـوهێزت .

مافێ دووێ : د لەشێ وی دا :

کو ئەو ب خۆ ب کارێ وی ڕابیت وهەوجەیێین وی بۆ بقەتینت .

ئەگەر هات وڤیانا مرۆڤی بۆ برایەکێ وی بۆ خودێ بت دڤێت ئەڤ ڤیانە ئێکا هند ژ وی چێ بکەت کو ئەو هەمی هێز وشیانێن خۆ بێختە د خزمەتا وی دا ئەگەر هات وئەو جارەکێ هەوجەیی وی بوو ، وگەلەك زانایێن ئێكێ یێن ڤێ ئوممەتێ دگۆت : ئەگەر تو هەوجەیی برایەکێ خۆ بووی وتە هەوجەیێیا خۆ گەهاندێ ووی چ بوو تە نەکر ، تو نڤێژێ ل سەر وی بکە .. یەعنی : وی ژ مرییان بهژمێرە .

د حەدیسەکا دورست دا پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت : ﴿ أحب الناس إلى الله تعالى أنفعهم للناس .. ولأن أمشي مع أخ في حاجة أحب إليَّ من أن أعتكف في هذا المسجد شهراً .. ومن مشى مع أخيه في حاجة حتى هيأ له أثبت الله قدمه يوم تزول الأقدام ـ خۆشتڤیترین مرۆڤ ل نك خودێ ئەوە یێ پتر مفای بگەهینتە مرۆڤان ، وئەگەر ئەز د هەوجەیێیا برایەکی دا بچم ل بەر من خۆشتڤیترە ژ هندێ کو ئەز هەیڤەکێ ئعتکافێ ل ڤێ مزگەفتا خۆ بکەم ، وهەچییێ د گەل برایەکێ خۆ بچت حەتا هەوجەیێیا

وی بۆ بقەتییێت ڕۆژا پێ دتەحسن خـودێ پێیـێن وی دێ مـوكم كەت ﴾ (١) .

مافێ سێیێ : د ئەزمانێ وی دا :

كو وان ئاخفتنان بێژتێ یێن وی پێ خۆش بن و ب جوانتـرین ناڤێ وی ـازی بكەتێ ، ووان ـۆتنێن وی پێ نـەخۆش بـن د دەر حەقا وی دا نەبێژت ، چ ئەو یێ حازر بت چ یێ حازر نەبت ، یێ ساخ بت یان یێ مری بت ، وئه ـەر ئێكی ب خرابی بەحسـێ وی كـر وئـەو یـێ حازر نەبت دڤێت ئەو بەرەڤانییێ ژێ بكـەت ، و د حەدیسەكێ دا یا ئەحمەد وئـەبوو داوود ژ پێغەمبـەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ڤـەد ـوهـێـزن هاتییە : ﴿ هەر كەسەكێ موسلمانەكی ل جهەكێ وەسا شەرمزار بكەت یێ كو پـێ ل حورمـەتا وی لـێ بێتە دان وناموی‌سا وی بێتە كێمكرن (٢) ، خـودێ ژی ل جهـەكێ وەسا دێ وی شـەرمـزار كــەت یێ وی دڤـیا ئـەو لـێ هاتبـا ب سەرئێخستـن ، وهەر كەسەكێ موسلمانەكی ل جهـەكێ وەسـا ب سەربێخت یێ كو پێ ل حورمەتا وی لـێ بێتـە دان وناموی‌سـا وی بێتە كێمكـرن ، خـودێ ژی ل جـهـەكـێ وەسـا دێ وی

(١) بڕێنە : (السلسلة الصحيحة) یا شێخێ ئەلبانی ـ خودێ ژێ ڕازی بت ـ ژمارە (٩٠٦) .

(٢) یەعنی : غەیبەتا وی لـێ بێتەكرن وئەو بەرەڤانییێ ژێ نەكەت .

ب سـەرئـێـخــت یــێ وی دڤـیــا ئــەو لــێ هـاتبــا ب ســەر ئێخستـن ﴾ .

هەر وەسا دڤێت ئەو وی نصحەت بکـەت وڕێکـا بـاش نیشـا بدەت ، وبەرێ وی بدەتە وی کاری یێ خێرا وی یا دین ودنیایێ تێدا ، وهەردەم دوعایان بۆ وی بکەت .

مافێ چارێ : نە ـرتنا ل خەلەتیێن وی :

مرۆڤ نینە خەلەت نەبت ، ودو مرۆڤان ئە ـەر بۆ خودێ حـەز ژ ئێك ودو کر ، وڤیانا خـودێ ئـەو ـەهاندنـە ئێـك ، دویـر نینـە جارەکێ ئێك ژ وان بکەفتە خەلەتیەکێ هنگی چێ نابت یـێ دی یێ لـێ ب هێجەت بـت و ژ بـەر ڤـێ خەلـەتیێ پشـت بـدەتێ ، بەلکی دڤێت ئەو یێ دل فرەهـ بت ولـێ نە ـرت .

ودڤــێــت ژ بیــر نەکەین کو خەلەتی دو خەلەتینە : خەلەتیا د دەر حەقا دینی دا ، وخەلەتیا د دەر حەقا هەڤالینی وبراینییێ دا .. ئە ـەر خەلەتیا وی د دەر حەقا دینی دا بوو دڤێت ئەو خۆ ژێ نەدەتە پاش ؛ دا پتـر ئەو ب ناڤ خەلەتییێ ڤە نەچت ، بـەلکی دڤێت وی شیـرەت بکەت وڕێکا باش نیشا بدەت دا ئـەو ل خـۆ بزڤڕت ، ژ خۆ ئە ـەر بۆ وی مسۆ ـەر بوو کو ئەو ل خۆ نـازڤڕت دڤێت ئەو پشتا خۆ بدەتێ بەلکی پشتدان هنگی ئێکا هند ژێ چـێ بکەت کـو ئەو ل خەلەتیا خۆ لێڤە ببت . وخەلەتیا وی ئە ـەر

د دەر حەقا هەڤالینەییێ دا بت دڤێت ئێکجار لێ نەگرت ، ویکا پێتڤییە ئەم ل بێگرا خۆ بینین کو ئەگەر مرۆڤ سەرا خەلەتییان ل ئێك ودو بگرن کەسێ چو هەڤال نامینن .

مافێ پێنجێ : دلساخییا د دەر حەقا وی دا :

کو هێزرا بێگاش ژێ بکەت ، و د خێرا وی دا بێت ، و وەفاداریێ د گەل ب کار بینیت وهەڤالینییا دوژمنێن وی نەکەت ودوژمناتییا هەڤالێن وی نەکەت ، وخۆ ل سەر سەری مەزن نەکەت ، و د گەل وی یێ طەبیعی بت نە تەکلیفەکا زێدە ل خۆ بکەت ونە بارەکێ گران ل وان بکەت ، ژ ئیمام جەعفەر ئەلصادقی دئێتە ڤەگوهاستن دبێژت : گرانترین برایێ من ل بەر من ئەوە یێ تەکلیفێ ل خۆ دکەت بۆ من وئەز یێ طەبیعی نەبم د گەل ، ویێ ژ هەمییان سڤکتر ل بەر دلێ من ئەوە یێ دەمێ ئەز د گەل هەر وەکی ئەز د گەل خۆ .

دو نموونەیێن کورت :

ل دوماهییێ دێ د گەل ڤان هەردو نموونەیێن کورت ژ دیرۆکا مە :

١- موحەممەدێ کوڕێ مونکەدری دبێژت : جارەکێ ئەز وخەلیلێ فەراهیدی ب رێڤە دچووین نەعالا من قەتیا ، من بەری

خۆ دایێ وی ژی نەعالا خۆ ئێخست وخۆ پێخاس کر من گۆتێ : ئەڤە چیە ؟ گگۆت : دا ئەز ژی وەکی تە لگێ بێم !

٢- ئیبگراهیمێ کورێ ئەدهەمی وهندەك هەڤالێن خۆ جگارەکێ ل سەفەرەکێ بوون ودنیا یا سار بوو ، گاڤا لگگێ بوویگە شگەڤ ئگەو چوونە د مزگەفتەکێ ڤە ، مزگەفت یگا بگێ دەرگگەهـ بگوو ، دەمگێ سگپێدێ ئگەو ڕابگووین وان دیگت ئیبگگراهیم د دەرگگەهی دا یگێ ڕاوەستیایە وان گگۆتێ : تە خێرە ؟ وی گگۆت : شڤێدی من خگۆ کربوو دەرگەهـ دا سەرما ل هەوە نەدەت .

وهگگەژیـیە بیێگژین : دەمگێ حگەدیس دبیێگژت : (رجگلان گ دو زەلام) مەخسەد پێ ئەو نینە کو ژن ناکەڤنە د بن ڤی حوکمی ڤە ، وفەرق نینە دو زەلام بۆ خودێ حەز ژ ئێك بکەن ، یگان دو ژن ، حوکم هەر ئێکە ، وخێر ژی هەر ئێکە ..

(٥)
ئەو زەلامێ ژنکەکا خودان مەنصب وجوانی داخوازا خرابیێ ژێ بکەت ئەو بێژت : ئەز ژ خودێ دترسم

ئەڤە توخمێ پێنجێیە ژ وان حەفت توخمان یێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ د حەدیسا خۆ دا بەحس ژێ کری کو ل رۆژا قیامەتێ خودێ سیبەرا خۆ لێ دکەت دەمێ ژ سیبەرا وی پێڤەتر چو سیبەر نەهەین .. ﴿ سبعة يُظِلُّهُمُ اللهُ في ظله يومَ لا ظِلَّ إلا ظله : الإمامُ العادلُ ، وشابٌ نشأَ في عبادةِ ربِّهِ ، ورجلٌ قلبُهُ معلقٌ في المساجدِ ، ورجُلانِ تَحَابَّا في اللهِ اجتَمَعا عليهِ وتفرَّقا عليهِ ، ورجلٌ طلبتْهُ ذاتُ مَنصِبٍ وجمالٍ فقالَ إنـي أخافُ اللهَ .. ﴾ ، ومەخسەد پێ مرۆڤێ دەهەمەن پاقژە یێ کو ژ ترسێن خودێ دا خۆ ژ خرابیێ ددەتە پاش ل وی دەمێ هەمی ئەسەرێن وی بۆ پالڤەددەن هەین .

بۆچی زەلام ؟

دەهــمـەن پاقژی یا کو ب عەرەبی دبێژنێ (عـەفاف) ، ئێـك ژ وان ئەخلاقێن باشە یێن کو پێتڤیـیە زەلامێ خودان بـاوەر وژنـا خودان باوەر هەردو ل نك خۆپەیدا بکەن ، وهەچییێ ژ وان ڤـی ئەخلاقی ل نك خۆ پەیدا بکەت دێ د چاڤێن خـودێ دا ب قـەدر کەڤت ، ودەرەجێن وی ل دنیایێ وئـاخرەتێ دێ بلنـد بـن ، ئەڤـە تشتەکێ ئاشکەرایە .. بەلـێ دبت ل ڤێرێ پسـیارەك بێتـە کـرن : ئەرێ بۆچی د ڤێ حەدیسـێ دا ب تایبـەتی بەحسـێ زەلامـی هاتـە کـرن و ســۆت : ئـەو زەلامـێ ژنکـەکا خـودان مەنصـب وجـوانی داخوازا خرابییێ ژێ بکەت ئەو ژ ترسـێن خـودێ دا خـۆ بدەتـە پـاش و د داخـوازا وێ نەچـت ، وبۆچـی نەد ســۆت : ئـەو ژنکـا زەلامەکێ ب ڤی ڕەنگی وێ بۆ خرابییێ داخواز بکەت .. ؟

بــەرســڤ یا ئاشکەرایە .. چـونکی زەلام دەمـێ د حالەتـەکێ ب ڤی ڕەنگـی دا خـۆ ژ کرنـا خرابیـیێ ددەتـە پـاش ، ئیـخلاصـا صافی پـتـر یا ل نـك هەی ، وئە ـەر پسـیار بێتـە کـرن : چـاوا ؟ دێ بێژیـن : زەلام دەمێ خۆ ژ ڤی کاری ددەتە پاش ب تنـێ ترسـا خودێیە وی ددەتە پاش ونە چو تشتێن دی ، کەسێ های ژێ نینە ووی نابینت حـەتـا ئــەو ب تــرست ، وخودانـا داخـوازێ ژن ب خۆیـە ، یەعنی : ژ ڤی لایی ژی ئەو یێ پشت ڕاستە ، وکـارێ

وی ب دویماهی هاتنا خرابىیێ خلاس دبت ، وچو شوینواریێن ڤی کاری ل وی دیار نابن کو ئەو ژێ بترست ، لەو دەمێ ئەو دبێژت : (إني أخاف الله) ـوّتنا وی دێ خورى یا ژ دل بت ، نه وەکی ژنکێ ئەوا ئحتمالەکا مەزن هەی کو شوینواریێن ڤی کاری لێ دیار بن ، ومەخسەدا مە پێ نەمانا کچینىیێ وبوونا بچویکىیە ، ئەوا دێ بتە ئاشکەراترین دەلیل ل سەر وێ ، ومەزنترین لەعنەت د ستوییێ وێ وبنەمالا وێ دا .. وخوّ ئەـەر ئەو یا شویکری ژی بت ئحتمالا مەزن ئەوە بەری هەر تشتەکی هزرا وێ بوّ هندێ بچت کو مەسەلا وێ ئاشکەرا ببت وببتە ئەـەرا هندێ ئەو بێتە بەردان ومروّڤێن وێ خوّ ژێ بەری کەن ، ڤێجا ئەو د ناڤ جڤاکێ دا هاڤێتی بمینت ، ئەو ژی ئەـەر ما ساخ !

ژ بەر ڤێ ئێکێ دەمێ ژن د ڤی حالەتی دا دبێژت : (إني أخاف الله) ئحتمالا مەزن ئەوە ئەو ـ ژبلی خودێ ـ ژ دویماهىیا ڤی کاری ژی بترست ، مەعنا : ترسا وێ خورى ژ خودێ نابت ، و ـومان تێدا نینە ئەـەر هات وژنەك هەبت بکەفتە د ڤی حالەتی دا وترسا وێ ژ خودێ ب تنێ بت ونە ژ چو تشتێن دی هنگی ئەڤ حوکمە (کو خودێ سیبەرا خوّ لێ دکەت) دێ ژ وێ ژی

گێرت ل دویڤ قاعیدەیێ (الإلحاق بنفي الفارق) ئەوێ ئوصوولی بەحس ژێ دکەن .

ژنا خودان مەنصب وجوانی :

وئەو ژنێن ئەڤ سالۆخەتە ل نك هەین : مەنصب ، یەعنی : مال مەزنی وزەنگینی وسەلتەنەت ، وجوانی ، یەعنی : جحێلینی وئەگەرێن (ئیغرائێ) ، دبژارەنە ، ودکێمن ، وعەدەتێ ژنکێیە ئەگەر مەنصب وجوانی هەردو ل نك وێ بوون ئەو خۆ گران دکەت ، وئێکا هند دکەت زەلامان مراد بت جارەکێ هەما وێ ژ دویرڤە ببینن ، ڤێجا ئەگەر هات وژنەکا ب ڤی رەنگی ژ ڤێ بلندییێ هاتە خواری وبێی زەلام چو زەحمەتێ پێڤە ببەت ئەو ب خۆ بێت و ل جهەکێ وەسا خۆ بۆ وی پێشکێش بکەت کو یێ دویر بت ژ چاڤێن هەمی زێرەڤانان ، هنگی ترسا خودێ نەبت چو ئاستەنگ د رێکا وی وخرابییێ دا نامینن .

شەیتان ، هەوایێ نەفسێ ، دلچوون ، هەیلا زەلامی یا خورستی بۆ ژنێ ، ئەڤە هەمی دێ وی بەر ب خرابییێ ڤە پالدەن ، ب تنێ ترسا خودێ دێ مینت وی پاشڤە لێ دەت ، وزەلامێن سەرپشك وبژارە نەبن کەس نەشێت سەرکەفتی ژ ڤێ ئمتحانێ دەرباس ببت .

ئیسلام .. ودەهمەن پاقژی :

ڕۆژا ئیسلام هاتی بەری هەر تشتەکی پێنج پێتڤی بۆ مرۆڤی دەسنیشانکرن وئەو مەنهەج دانا یێ کو ڤان هەر پێنج پێتڤیان بپارێزت ، و ـەفـەکا مـەزن ل وان مرۆڤـان کـر یـێن کـو لـێ د ـەڕیێن پێ ل ئێك ژ ڤان هەر پێنج پێتڤیان بدانن ، وئەڤ پێتڤییە ئەڤەنە : دین ، عەقل ، نەفس ، مال ، وناموس . ووەکی ئاشکەرا ناموس نائێتە پاراستن ئە ـەر جڤاکەکا دەهمەن پاقژ نەئێتە دانان ، ژ بەر ڤێ چەندێ ئیسلامێ مەنهەجەکێ ڕێك وپێك بۆ دەهمەن پاقژییێ دانا و ژ موسلمانی خواست ئەو پێگیرییێ ب ڤی مەنهەجی بکەت ؛ دا جڤاکا موسلمانان جڤاکەکا نموونەیی بت ، ومرۆڤ دەمێ ئایەتێن قورئانێ وحەدیسێن پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ دخوینت ، بناخەیێن ڤی مەنهەجی باش دبینت ، و ژ وان بناخەیان :

١ – حەرامکرنا بەرێخۆدانێ :

بەرێخۆدان (نـەظەر) تیرەکە ژ تیرێن ئبلیسی ، وقاصدەکە ژ قاصدێن دەهـەمـەن پیسییێ ، وپێگاڤا ئێکێیە خودانی بەر ب خرابییێ ڤە دبەت ، وهەر جارەکا ڕێ بۆ ڤێ چەندێ هاتە ڤەکرن ـومان دێ هەبت کو خرابییێن دی هەمی د دویڤ دا بێن ، ژ بەر ڤێ چەندێ خودایێ مەزن ـازییەك بۆ زەلامێن

خودان باوەر وئێکا دی بۆ ژنێن خودان باوەر ئاراسته کر کو ئـەو چاڤێن خۆ ژ بەرێخۆدانا حەرامەییێ بپـارێزن :﴿ قُـــلْ لِلْمُـــؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ . وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَـــارِهِنَّ وَيَحْفَظْـــنَ فُرُوجَهُنَّ ـ تو ئەی موحەممەد ، بێژە مێرێن خـودان بـاوەر بـلا ئـەو چاڤێن خـۆ ژ وی تشتی بگرن یێ بۆ وان حەلال نەبت ، وبلا ئـەو ناموپسا خـۆ ژ حەرامەییێ بپارێزن ، ئەڤە بۆ وان پاقژترە . هنـدی خودێیە ب کـارێ ئـەو دکـەن یـێ شـارەزایە . وتـو بێـژە ژنـێن خودان بـاوەر ژی : بـلا ئـەو چـاڤێن خـۆ ژ حـەرامەییێ بگـرن ، وناموپسا خـۆ ژ تشتێ حەرام بپارێزن .. ﴾ [النور : ٣٠-٣١] .

٢- حەرامکرنا تێکەلـەییێ :

وئە ـەر بەرێخۆدانا زەلامی بۆ ژنێ ، وژنێ بۆ زەلامـی تشـتەکێ حەرام بت ، پا تێکەلـەیا بـێ توخویـب د ناڤبـەرا ژن ومێـران دا ئێکجـار یـا حەرامـە ؛ چـونکی ئـەڤ تێکەلبوونـە پتـر رێکـێ بـۆ خرابەییێ خۆش دکەت ، ومرۆڤ ئە ـەر بـەرێ خـۆ بدەتـە تـاوانێن خرابەییێ ئەوێن د ناڤبەرا زەلام وژنکـان دا ڕوی ددەن دێ بینـت پتـرەیا وان ژ ئەنجامێ تێکەلبوونا بێ توخویبە یا کو د ناڤبـەرا ژن ومێران دا هــــەی . ژ بەر ڤێ چەندێ پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بن ـ د حەدیسەکێ دا دبێژت : ﴿ إياكم والدخول على النساء ـ نە وە بت

هوین ب سەر ژنکـان ڤـە بچـن ﴾ [1] ، وئـەڤ پاشـڤەلێدانە ژ بـەر هندێیە دا ئەو تێکەلـی پەیدا نەبت یا خرابی د دویڤ دا دئێت .

٣- حەرامکرنا دەرکەفتنا ژنێ ژ مال ب ڕەنگەکێ بێ ستارە :

یــێ کـو ب عـەرەبی دبێـژنێ : (تـبرج) ، ئایەتـەکا قورئـانێ دبێـژت : ﴿ وَقَرْنَ فِي بُيوتِكُنَّ وَلا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الأُولَى ـ وهوین د مالێن خۆ دا ڕوینن ، وئەـەر بۆ کارەکێ پـێـتـڤـی نەبت هـویــن ژ مـالێن خـۆ دەرنەکـەڤن ، وهـوین خـەملا خـۆ بەرچـاڤ نەکەن ، وەکی ل دەمێ جاهلیەتا یەکێ بەری هاتنا ئیسلامێ ژنـان دکـر ، ووەکـی ـەلـەك ژن ل ڤـی دەمـی ژی دکــەن : کــو خـۆ ڕویس ورسوا دکەن ، ودئێنە بـەرچـاڤێن خـەلکی﴾ [الأحـزاب : ٣٣] .

٤- حەرامکرنا فاحیشا زنایێ :

د هندەك جاهلیەتێن کەڤن ونوی دا کرنـا فاحیشـێ ئـەوا دبتـە ئە ـەرا بـەرزەبوونا نەسـەبێ کـارەکێ شەخصـیـیە ودکەفتـە ژێـر مـەسـەلا ئازادییا کەسایەتی ، و ب دیتنا وان کرنا ڤێ خرابیێ ـ ئە ـەر تەعدایی تێدا نەبت ـ کارەکێ دورستە وکەسێ حەق نینـە مایێ خۆ تێ بکەت ، د شریعەتێ خودێ دا وە نینە ، ئـەڤ کریـارە دئێتـە هـژمارتن تاوانـەك د دەر حـەقا جڤـاکێ دا لـەو یـا هاتیـە

(١) بوخاری وموسلم ڤێ حەدیسێ ژ عوقبەیێ کوڕێ عامری ڤەد ـوهێزن .

حەرامکرن ، وجزایەکێ مەزن ژی ـ د دنیایێ وئـاخرەتێ دا ـ یـێ بۆ هاتیـیە دەسنیشانکرن ، وئەڤ حەرامکرنە ژی هەر ژ بـەر هنـدێ یە دا دەهمەن پاقژیـیا مرۆڤان بێتە پاراسـتن .

٥– حەرامکرنا بەلاڤکرنا خرابیـیێ د ناڤ جڤاکێ دا :

چ ب رێکا بەلاڤـکـرنا کرنا خرابیـیێ ب خۆ بـت ، یـان ژی ب رێکا بەلاڤکرنا دەنگ وباسێن خرابیـیێ بت ..

ئیسلامێ ـەلەك تەئکیـد ل سـەر موسـلمانی کریـیـە کـو ئـەو نەبتە ئـامویرەتێ بـەلاڤکرنا خرابیـیـێ ودەنـگ وباسـێن وێ د نـاڤ جڤاکێ دا ؛ چونکی یا زانایە کو بەلاڤکرنا بەحسێ خرابیـیێ د ناڤ خەلکی دا وان ل سەر کرنا خرابیـیێ بستە دکەت ، و ژ لایـەکێ دی ڤە ئیسلامێ جزایەکێ دژوار بۆ وی کەسی دانایە یێ ئـەزمانێ خۆ د دەر حەقا نامویسا خـەلـکی دا درێـژ دکـەت و ب خرابـی بەحسێ وان دکەت وبێ بەختیـیان ب دویڤ ڤە دنت .

٦– حەلالکرنا ژن ئینان وشویکرنێ :

ودانانا مەنهەجەکێ پێکهاتی بۆ (زەواجێ) پێخەمەت پاراسـتنا پاقژیـیا جڤاکێ ودویرکرنا خـەلکی ژ کرنـا خرابیـیـێ ودەهمـەن پیسیـیێ .

ب ڤـی مـەنـهـەجێ پێکهـاتی ئیسـلامێ بەر ـەریان کـر کـو جڤاکەکا پاقژ وبژوین ئاڤا بکەت ، دویر ژ فاحیشێ وخرابیـیێ .

رێکا رزگاربوونێ : خۆدویرکرن ژ هەوایێ نەفسێ ..

وەکی ئاشکەرا مرۆڤ نەشێت بگەهتە ڤێ دەرەجێ ژ دەهمەن پاقژییێ یا حەدیس ژێ دبێژت حەتا رێکا رزگاربوونێ ب کار نەئینت ومەخسەدا مە ب وێ رێکێ خۆدویرکرنا ژ هەوایێ نەفسێ یە .

وپسیار ل ڤێرێ ئەڤەیە : ئەرێ چاوا مرۆڤ دێ شێت خۆ ژ هەوایێ نەفسێ دویر کەت و ژ ئێخسیرییا دلچوونێن ئەرزان رزگار کەت ؟

د بەرسڤێ دا زانایێ مەزن ئیمام (ئبن قەییم) بیست ونەهـ خالان دەسنیشان دکەت ، هەر کەسێ وان ل نك خۆ پەیدا بکەت دێ شێت ژ ڤێ ئێخسیرییێ رزگار بت [1] ، ل ڤێرێ ئەم دێ هندەك ژ وان خالان بەرچاڤ کەین :

یا ئێکێ : دڤێت بەری هەر تشتەکی مرۆڤی هند شیان هەبت کو صەبرێ ل سەر نەخوەدارییا هەوایێ ونەفسێ ودلچوونان بکێشت ، وهند زیرەکی ژی هەبت کو تەحەمملا هەر نەخۆشییەکێ بکەت یا د ڤێ رێکێ دا بگەهتێ .

یا دووێ : ودڤێت ئەو باش ل بیرا خۆ بینت کو ئەو خۆشییا ب رێکا تێرکرنا هەوایێ نەفسێ دگەهتە وی خۆشییەکا

---

(١) د کتێبا خۆ (روضة المحبين ونزهة المشتاقين) دا.

بەروەختە ، وئەگەر ئەو د گەل خۆشیا ئاخرەتێ یا بەردەوام بێتە قیاسکرن هەر چو حسێب بۆ وێ نائێتەکرن .

یا سێیێ : ئەو خۆشیێن مرۆڤ پێ دحەسیێت دەمێ گوهداریا فەرمانا خودێ ل سەر حسێبا نەگوهداریا هەوایێ نەفسێ دکەت ، گەلەك ژ وێ خۆشیێ مەزنترە یا ئەو پێ دحەسیێت دەمێ ئەو گوهداریا هەوایێ نەفسێ دکەت .

یا چارێ : دەمێ ئەو ل بیرا خۆ دئینت کو ئەو سەرکەفتی ژ وێ هەڤرکیێ دەرکەفت یا نەفسا وی ئەو ئێخستیێ ، ئەو دێ هەست ب خۆشی وشرینیا سەرکەفتنێ کەت .

یا پێنجێ : دڤێت ئەو باش بزانت کو ئەڤ خۆشیا سەرکەفتنێ یا ئەو پێ دحەسیێت گەلەك ژ وێ خەم وشەرمزاریێ باشترە یا ب سەر وی دا دئێت دەمێ ئەو گوهداریا هەوایێ نەفسێ دکەت وپێ ل ئەمرێ خودێ ددانت .

یا شەشێ : دەمێ ئەو ل بیرا خۆ دئینت کو خودێ ئەو بۆ طاعەتێ خۆ دایە نە کو دا ئەو سەر بەردای بژیت و بەس دلچوونێن خۆ تێر بکەت ، وپاشی ئەو هزرا خۆ د هندێ دا دکەت کو وی ئارمانج ژ هەبوونا خۆ ب جه ئینا کەیفا مەزن دێ بۆ وی چێ بت .

یـا حـەفتێ : دڤێـت ئـەو هـزرا خـۆ د هنـدێ دا بکـەت کـانێ ـوهداریـیا وی بۆ هەوایێ نەفسێ ودویکەفتنا وی بـۆ دلچـوونان دێ چ مفای ـەهینتێ وبەرێ وی دێ دەتە کیڤە ، پاشـی بـلا ئـەو وێ چەندێ د ـەل وی ئـەنجامی قیـاس بکـەت یـێ کـو ئـەو دێ ـەهتێ ئە ـەر هات ووی ئـەمرێ خـودێ ب جـﻫ ئـینـا ، هنگـی ئەو دێ زانت چەند جوداهیـیەکا مەزن د ناڤبەرا هەردو حالەتان دا هەیە .

یـا هەشـتێ : ئـەوێ ـوهـداریـیا خـودێ بکـەت ودویکـەفتنا نەفسێ وشەیطانـی نەکـەت ، بهـایێ وی ل نـك خـودێ و ل نـك بەنیـیان ژی دێ مەزن بت ، وئەڤە بۆ وی ژ هندێ چێتـرە کو ئەو دەمـەکێ کـورت ب خۆشـیـیێ بحـەسیێت پاشـی تـام بکەتـە خەمگینیـیێ ، وبهایێ وی د چاڤێن خودێ ویـێن خـەلکی ژی دا نەمینت .

یا نەهێ : دڤێت ئەو ل بیـرا خۆ بینت کـو ئـەوێ دویکـەفتنا هەوایێ نەفسێ بکەت ئەو خۆ دکەتە عەبدێ نەفسا خۆ ، ومرۆڤـێ عـەقـلـدار قەبویل ناکـەت ژبلـی خـودێ عەبـدینیـیا کەسـێ دی بکەت .

یـا دەهـێ : دەمـێ نەفسـا وی بـەرێ وی ددەتـە خرابیـیـێ ودلـچـوونان دڤـێـت ئەو ل بیـرا خۆ بینت کو رێکا جەهنـەمێ

ب خۆشیـیان یا هاتیـیە ڕەشاندن وەکی پێغەمبەر ـ سلاڤ لـێ بن د حەدیسەکا خـۆ دا دبێـژت : ﴿ حفت الجنة بالمكاره وحفت النـــار بالشهوات ـ بەحەشـت ب نەخۆشـیـیان یـا هاتیـیـە پـەرژانکرن ، وئا ـر ب خۆشیـیان یا هاتیـیە پەرژانکرن ﴾ [1] .

یا یازادێ : دڤێت ئەو ل بیـرا خۆ بینت کو ئەوێ نەشێتە خـۆ نەشـێتە کەسـێ دی ، وجیهـادا د ـــەل نەفسـێ بناخـەیێ هـەر جیهادەکا دیـیە .

دەهمەن پاقژی وژێبرنا گونەهان :

وئەو قەنجیـیێن خـودێ د ـــەل مرۆڤـێ دەهمـەن پاقـژ دکـەت ـەلەکن یا ژ هەمیـیێ مەزنتـر ژێبرنا ـونەهێـیە یا کو دبتە ئە ـەرا هندێ کو خودێ ل ئاخرەتێ وی بدەتە بەر سیبەرا خۆ .

عەبدللاهێ کوڕێ عومەری دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بـن ـ ـۆت : ﴿ کفل مرۆڤەکێ ئسرائیلی بوو ، خـۆ ژ چـو ـونـەهان نەددا پاش ، جارەکێ ژنکەك هات شێست دینـار ژێ خواسـتـن ، وی ل سەر کرە شەرت کو داخوازا وێ بۆ ب جهـ بینت بەرانبـەر هندێ کو ئەو بۆ خرابیـیێ خۆ ب دەست ڤە بەردەت ، ـاڤا ڤیای شەرتێ خۆ ب جهـ بینت ژنکێ کرە ـری ، ئینـا کفلـی ـــۆتێ : بۆچی تو دکەیە ـری ما مـن تەعدایـیـەك ل تـە کریـیـە ؟ وێ

(١) بوخاری وموسلم ڤێ حەدیسێ ڤەد ـوهێزن .

گگۆت : نه ، بەلگێ ئەڤ كارێ ئەز دێ كەم من چو جاران نەكرىيە ، وئەگەر ژ مەجبووری وموعیزی نەبا من چو جاران نەدكر ، ئینگا وی گگۆتێ : تو دێ ڤی كاری كەی وتگە چگو جگاران نەكرىيگە ؟ هەرە بلا پارە بۆ تە بن ، وسۆز بت ئەز ئێدی بێ ئگەمرىيا خگودێ نەكەم ، وێ شەڤێ ئەو مر ، سگپێدێ ل سگەر دەرگگەهێ مگالا وی هاتبوو نڤیسین : خودێ گونەهێن كفلی بۆ وی ژێبگرن ﴾ [1] .

(١) ئەحمەد وترمذی ڤێ حەدیسێ ڤەدگوهێزن . وحاكم دبێژت : حەدیسگەكا دورستە و ذەهەبی پشتەڤانىیا وی دكەت ، وئەلبانی د (ضــعیف ســنن الترمذي) دا ڤێ حەدیسێ دئینت .

(٦)

ئەو زەلامێ
خێرێ ب دەستێ ڕاستێ بدەت
بێی دەستێ چەپێ پێ بحەسیێت

ئـەڤــە ژی ژ وان تـوخـمـانــە یــێن خـودێ ڕۆژا قیامـەتێ وان ددەتە بەر سـیبەرا خـۆ ووان ژ تـرس وسـەهمێ ڕزـ سـار دکـەت ؛ چونکی مرۆڤێ ب ڤی ڕەنگی بت یێ مەرد وخێرخوازە ژ لایـەکی ڤە ، و ژ لایەکێ دی ڤە ئەو یێ دلپاك وموخلصە ، ودەمێ پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ بەحسێ ڤی خێرکەری دکەت دبێـژت : ﴿ ورجلٌ تصدَّقَ أخفى حتى لاتَعْلَمَ شِمالُهُ ما تُنْفِقُ يَمينُهُ ـ ئەو مرۆڤـێ خێـرێ وەسا ددەت کو دەستێ وی یێ چەپێ نەزانت کانێ دەستێ وی یێ ڕاستی چ ددەت ﴾ ، وئـەـەر ئـەو خـێـرا خۆ وەسا ڤەشێرت کو نێزیکـە ژ خـۆ ب خـۆ ڤەشـێرت مـەعنا ئێکجـار ئـەو دێ وێ ژ خەلکێ دی ڤەشێرت ، وئەڤ ڤەشارتنە بۆ هندێیە دا تاما ڕیـمـەتیێ ژێ نەئێتە سەحکرن ، ودا ئـەو مرۆڤـێ خێـر د ـەل دئێتـە کـرن شەرمێ ژ خۆ نەکەت .

وئەگەر ژ تبیعەتێ مرۆڤی بیت حەز ژ مالی وکۆمکرنا وی بکەت ، دانا خێرێ دبتە باشترین نیشان ل سەر راستگۆییا مرۆڤی خێرکەر کو ڤیانا وی بۆ وێ خێرا ل نك خودێ هەی ژ ڤیانا وی بۆ مالێ دنیایێ پتترە وئەڤە پشکەکە ژ رامانا وێ حەدیسێ ئەوا ئەحمەد وموسلم ڤەدگوهێزن یا کو تێدا هاتی : ﴿ والصدقة برهان ﴾ .

بهایێ خێرکرنێ :

چونکی مرۆڤێ ژ بەر خودێ دەستێ خێرێ وهاریکارییێ بۆ کەسێن پێتڤی درێژ دکەت بەرێ وی ب تنێ دمینتە ل وێ خێرێ یا ل نك خودێ هەی ، وئەو ب دانا خێرێ چو مفایێن بەروەخت ناخوازت ، خودێ بهایەکێ مەزن دا وی وکارێ وی ، وئەو ژ وان تەقواداران هژمارت یێن میگراتگرییا وێ بەحەشتێ دکەن یا فرەهییا وێ هندی عەرد وعەسمانان ، وەکی خودێ گۆتی : ﴿ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ . الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنْ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ وهەوە ب گوهدارییا خودێ وپێغەمبەرێ وی لەزێ بکەن دا غەفراندنەکا مەزن ژ نك خودایێ خۆ ب دەست خۆ ڤە بینن ، وبەحەشتەکا بەرین ، یا فرەهییا وێ هندی عەسمانان وعەردی ، خودێ

بـۆ تـەقـواداران ئامادەکرییە . ئەوێن مالـێ خـۆ ل بەرفرەهییێ وتەنگاڤییێ خەرج دکەن ، وئەوێن ب صەبرکێشانێ کەربا دلـێ خـۆ دادکـەن ، وئە ـەر شیانە وان یـێن زۆرداری لێکری لـێ دبۆرن . وئەڤە ئـەو قەنجـییە یـا خـودێ حـەز ژ خـودانێن وێ دکەت ﴾ [آل عمران : ١٣٣-١٣٤] .

و ل جـهـەکـێ دی خـودایـێ مـەزن ئاشـکـەرا دکەت کو دانـا مرۆڤی بۆ خێرێ مرۆڤی ژ ئا ـرێ جـەهنەمێ دپارێزت ، وەکـی ـۆتی : ﴿ وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى . الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى . وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى . إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى . وَلَسَوْفَ يَرْضَى ـ وئـەو دێ ژ وێ جـەهنەما هلکری ئێتە دویرکرن یـێ ـەلـەکێ ب تەقوا بت ، ئەوێ پێخەمەت خێرێ مالـێ خۆ خـەرج دکـەت . وئـەو دانـا وی بـۆ خێـرێ نـە ژ بـەر هندێیـە دا قەنجییـەکا وی بزڤرینت یێ باشیەك د ـەل وی کـربت ، بـەلـکـی مـەخـسـەدا وی پـێ ئەوە خودایێ وی یێ بـلـنـدتـر ژ وی ڕازی ببت ، وپاشی د بەحەشتێ دا خودێ وی تشتی دێ دەتێ یێ ئەو پێ ڕازی ببت ﴾ [اللیل : ١٧-٢١] .

و د ـۆتنەکا خۆ یا دی دا خودایێ مەزن مەتەلەکێ بـۆ کـارێ خێرکەری دئینت ودبێژت : ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّـةٍ وَاللَّـهُ

يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ . الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِـي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لا يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُوا مَنًّا وَلا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ ـ وتشتێ ژ هەمیان مەزنتر یێ خودان باوەر مفای بۆ خۆ ژێ دبینت خەرجکرنا مالییە د رێکا خودێ دا . ومەتەلا خودان باوەرێن مالێ خۆ د رێکا خودێ دا خەرج دکەن وەکی مەتەلا وێ دندکێیە یا ل عەردەکێ باش دئێتە چاندن ، ڤێجا ل سەر بنا خۆ شین ببت وحەفت تا ژێ بچن ، هەر ئێکێ ـولیەك پێڤە بێت ، هەر ـولیەکێ سەد دندك پێڤە بێن . وخودێ خێرێ بۆ وی زێدە دکەت یێ وی بڤێت ، ل دویڤ وێ باوەری وئیخلاصا تمام یا کو د دلێ وی خێرکەری دا هەی . وقەنجیا خودێ یا فرەهە ، وئەو ب وی یێ زانایە یێ هێژای وێ قەنجییێ بت ، ب ئنیەتێن بەنییێن خۆ یێ ئا ـەهدارە . ئەوێن مالێ خۆ د جیهادێ ودانا خێرێ دا خەرج دکەن ، پاشی پشتی وان خێرێن ئەو ددەن ئەو چو منەتێ ب دویڤ خێرا خۆ را ل وی ناکەن یێ وان قەنجی د ـەل کری ، ئەوان خێرەکا مەزن ل نك خودایێ وان بۆ وان هەیە ، ودەمێ ئەو تێنە نك خودێ چو ترس ل سەر وان نینە ، وئەو ل سەر وی تشتێ د دنیایێ دا ژ دەست وان دەرکەفتی ب خەم ناکەڤن ﴾ [البقرة : ٢٦١-٢٦٢] .

و ژ بــەر کــو ئــەو کەســێ خێــرێ ددەتــە کەســێ پێتڤــی ئــەو چاڤەرێیی دانا خودێ دکەت ، خودێ کارێ وی وەکی قـەرەکێ د ـەل خودێ هژمارت و ـۆت :

﴿ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ـ ئەو کێیە یێ ژ دل مالی د رێکا خودێ دا خەرج دکـەت بێـی وی بکەتـە منەت یان نەخۆشیێ پێ بگەهینتە وی یێ ئەو خێرێ د ـەل دکەت ، ڤێجا دا خودایێ وی خێـرێ بـۆ زێـدە بکـەت ، وجزایەکێ ب قەدر ، کو بەحەشتە ، بۆ وی هەیە ؟ ﴾ [الحديـد : ١١] ، وئەڤە ـازیەکا نازکە بۆ خـودان بـاوەرێ مالـدار دئێتـە پێشکێشکرن کو ئەو مالـێ خۆ د رێکا خودێ دا خەرج بکـەت و ل هیڤیـێ بـت کـو خـودێ جزایـەکێ مەزنتـر بـدەتێ ، وەکـی خودێ ل جهەکێ دی سۆز ب وێ چەندێ دایێ دەمێ ـــۆتی :﴿ إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ـ هندی ئەون یێن خێرێ ژ مالـێ خـۆ ددەن ژ ژن ومێران ، وخەرجیێن باش د رێکا خودێ دا خـەرج دکـەن ؛ دا خــودێ ژ وان رازی ببــت ، خێــرا وێ چــەندێ بــۆ وان دئێتــە زێدەکرن ، و د سەر هندێ ژی را خێرەکا بەردەوام ومشـە ، کـو بەحەشتە ، بۆ وان هەیـە ﴾ [الحديـد : ١٨] .

ئەڤە ل ئاخرەتێ ، و د دنیگایێ ژی دا خێگر فایگدەی دگەهینتگە خگگگودانگگی ، د حگگەدیسەکا قودسی دا ئەوا (بوخاری وموسلم) ژ (ئەبوو هورەیرەی) ڤەدگوهێزن ، دبێژت : پێغەمبەری گ سگلاڤ لگێ بن گ گگۆت : ﴿ خودێ دبێژت : (أنفق أنفق عليگك) مالگگی خەرج بکە ئەز ژی دێ ل سەر تە خەرج کەم ﴾ .

ودانا خێرێ ئێکا هند دکەت مرۆڤێ خێرکەر بکەفتگە بگەر وان دوعایگان یگێن ملیاگگەت بگۆ خێرگگەران دگگەن ، وەگگی د وێ حەدیسێ دا هاتی یا (بوخاری وموسلم) ڤگەدگوهێزن : ﴿ ما من يوم يصبح العباد فيه إلا ملكان يـــنـــزلان ، فيقول أحدهما : اللهم اعط منفقاً خلفاً ، ويقول الآخر : الله اعط ممسكاً تلفاًگ هەر رۆژەکا ل بەنییان ببتە سپێدە دو ملیاکەت دئێنە خوارێ ، ئێك دبێژت : یا رەببی هەچییێ مالگی خەرج بکەت تو بۆ بگەدەل ڤەگگە ، ویگێ دی دبێژت : یا رەببی هەچییێ مالگی خەرج نەکەت تو مالگێ وی بتەلێفە ﴾ .

ودا پگتگر بگگگۆ مە ئاشکەرا ببت کو دانا خێرێ مفایەکێ مگەزن د دنیایێ دا گ بەری ئاخرەتێ گ دگگگەهگگیگنگگتگە خودانی ، پێغەمبەر گ سلاڤ لگێ بگن گ سگەرهاتییا وی زەلامگی بگۆ مگە ڤگەدگێرت یگێ خودێ سەرا دانا وی بۆ خێرێ قەنجییەکا مگەزن د گگەل گگری ، پگێگغگەمگبگەر گ سلاڤ لگێ بن گ دبێژت :

﴿ جارەکێ زەلامەك ل چۆلی بوو ، ـوه ل دەنگەکی بوو ژ ناڤ عەورەکی هاتێ د ـۆت : هەرە بیستانی فلانی ئاڤ بدە ، ڤێجا وی دیت وی عەوری خۆ خوارکر وچوو ل هنداڤی عەردەکێ تژی کەڤرێن رەش باری ، وئاڤا وی عەوری هەمی کۆم بوو وجۆکەك ژ بەر چوو ، ئەو زەلام ل دویڤ ئاڤێ چوو کانێ دێ ـەهتە کیڤە ، وی دیت ئەو ئاڤ ب نك بیستانەکی ڤە چوو ، ودیت زەلامەك یێ راوەستایە مەرەکا د دەستی دا یێ بەرێ جۆکا ئاڤێ ددەتە بیستانێ خۆ ، ئینا وی زەلامی پسیارا ناڤێ خودانێ بیستانی ژێ کر ، وی ناڤێ خۆ بۆ ـۆت ، دیت ئەو ناڤە یێ ژ عەوری هاتیە ـوهان . خودانێ بیستانی ـۆتێ : بۆچی تو پسیارا ناڤێ من دکەی ؟ وی ـۆتێ : حال ومەسەلێن من وعەورەکی ئەڤەنە ، ڤێجا من دڤێت بزانم کانێ تو چ ل بیستانێ خۆ دکەی ؟ خودانێ بیستانی ـۆت : مادەم تە هۆ ـۆت ئەز دێ بۆ تە بێژم ، دەمێ بیستانێ من دئێتە بەری ئەز بەرێ خۆ ددەمێ کانێ دێ چ ژێ ئێت ، وی بەری ئەز دکەمە سێ پشك ، پشکەکێ ئەز دکەمە خێر ، وپشکەکێ ئەز وعەیالێ خۆ ژێ دخۆین ، وپشکەکێ بۆ تۆڤی رادکەم ﴾ (١) . ژ ڤێ حەدیسێ ئاشکەرا دبت کو دانا خێران دبتە ئەـەرا هندێ کو خودێ

---

(١) وەکی ئەحمەد وموسلم ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەد ـوهێزن .

بەرەكەتێ بهاڤێتە ناڤ مالێ مرۆڤی وقەنجیيان د گەل بكەت ، وەكە ب تنێ هندە بەلكی دانكا خێرێ دبتە وەگەر هەرا هندێ لێ خودێ ئاتاف ونەخۆشیيان ژی ژ مرۆڤی بدەتە پاش ، (حاكم) ژ (ئەنەسێ كورێ مالكی) ڤەدگوهێزت ، دبێژت : پێغەمبەری سلاڤ لێ بن گۆت : ﴿ صنائع المعروف تقي مصارع الســوء والآفات والهلكات ، وأهل المعروف في الدنيا هم أهل المعــروف في الآخرة كرنا قەنجیيان خودانی ژ دوێماهیيێن خراب وئافات وتێبرنان خلاس دكەت ، وخودانێن قەنجیيێ ل دنيايێ خودانێن قەنجیيێنە ل ئاخرەتێ ﴾ . وچونكی هندەك كەس هەنە هزر دكەن دانا وان خێرێ دێ بتە ئەگەرا كێمبوونا مالێ وان پێغەمبەر سلاڤ لێ بن د حەديسەكا خۆ دا دبێژت :

﴿ ثلاث أقسم عليهن : ما نقص من مال عبد من صـــدقة ، ولا ظلم عبد مظلمة صبر عليها إلا زاده الله عز وجل عزاً ، ولا فـــتح عبد باب مسألة إلا فتح الله عليه باب فقر سێ تشت هەنە ئەز سويندێ ل سەر دخۆم ، مالێ عەبدەكی ب دانا خێرەكێ كێم نەبوويە ، وزۆرداری ل عەبدەكی نەهاتیيە كرن ووی صەبر كێشا بت ئەگەر خودێ وی سەرفەراز نەكر بت ، ونينە عەبدەك

دەرگەهێ خێرێ خۆ ل سەر مرۆڤی پێشکەشکرنا وی یا ڤەکری ... فەقیگری‌یێ ل وی ڤەنەکەت ﴾ (١) .

ڕەنگێن خێران :

دڤێت نەئێتە هزرکرن کو خێر بەس ئەوە مرۆڤ مالەکێ بەرچاڤ بدەتە کەسەکێ پێتڤی ، خێر ب دیتنا ئیسلامێ گەلەک ژ ڤێ ئێکێ بەرفرەهترە ، وپێغەمبەرێ مەزن ڕاستی‌یێ پێغەمبەرێ سلاڤ لێ بن د چەند حەدیسەکێن خۆ دا ئاشکەرا دکەت کو مەجالێ خێرێ زێدە یێ بەرفرەهە ، وبەرچاڤترین حەدیس د ڤێ دەربارەیێ دا ئەوە یا پێغەمبەرێ سلاڤ لێ بن تێدا دبێژیت : ﴿ وكل معروف صدقة هەر قەنجی‌یەکا هەبت خێرە ﴾ (٢) ، و د حەدیسەکا دی دا هاتی‌یە : ﴿ كل معروف صدقة ، وإن من المعروف أن تلقى أخاك ووجهك منبسط إليه ، وأن تـــصب من دلــوك في إنـــاء جـــارك هەر قەنجی‌یەکا هەبت خێرە ، و ژ قەنجی‌ی‌یە کو تو پێشوازی‌یا برایێ خۆ بکەی وتو یێ ناڤچاڤ ڤەکری ، وکو تو ژ سەتلا خۆ بکەیە ئامانێ جیرانێ خۆ ﴾ (٣) .

---

(١) وەکی ئەحمەد وترمذی ژ ئەبوو کەبشەی ڤەدگوهێزن .

(٢) ئەحمەد وبوخاری ڤێ حەدیسێ ژ جابری ڤەدگوهێزن ، وئەحمەد ومسلم وئەبوو داوود ژ حوذەیفەی .

(٣) ئەحمەد وترمذی وحاکم ڤێ حەدیسێ ژ جابری ڤەدگوهێزن .

وقەنجی وخێر ب گەلەك ڕەنگان هەنە :

گگ ڤگەنجىيا ب دلگگی ئگەوە تگە خێگر بگۆ هگەمی مرۆڤگان بڤێگت وحەسویدی ودلڕەشی ل نك تە نەبت .

گ وقەنجىيا ب دەستی ئەوە تو تشگتەکی بدەیگە کەسگەکی یگان بدەیە ڤێ ؛ دا مفای بۆ خۆ ژێ ببینت .

گ وقەنجىيا ب دەڤی ئەوە تو خێرێ نیشا مرۆڤان بدەی وبگەرێ وان بدەیە ڕێکا ڕاست .

گگ وقەنگجگگىيا سگەرەدەرىيێ ئگەوە تگو ب ئەخلاڤگەکێ بگاش تێکەلگگىيێ د گگەل خگەلکی بکگەی ، و د گگەل وان یگێ ناڤچگاڤ ڤەکری ونەرم وحەلیم بی .

گ خۆ دەمێ بۆ خودێ تو حەقێ خۆ ل دویڤ خگەلکی بگەردەی ژی بۆ تە ب خێر دئێتە حسێبکرن ، وەگگی گگو تگو گگەردەنا وان کەسان ئازا بکەی یێن نەخۆشی گەهاندىیە تە ، یگان بەحسگێ تگە ب خرابی کری ، یان تشتەکێ تە بری .

گ وخۆ صەبرئینانا مرۆڤەکێ غەریب ئەو ژی بۆ خودانی خێرە !

گ ودەمێ تگگو فایدەیگەکی دگەهینىیگە حەیوانەتگەکی ئگەو ژی خێرە .

ودڤێگت نەئێتگە هزرگگرن گگو خێگرا د گگەل مرۆڤگێ زەنگگین حسێب نابت ، وئگەو گگگۆتنا نگوگگگە مگگە گگوه لگگێ دبگت دەمگێ

هندەك دبێژن : فلانی خێر پێ ناچن ، گگۆتنەکا نەیا شەرعىیە [١] پێغەمبەر گ سلاڤ لگێ بگن گ دبێگژت : ﴿ کل معروف صنعته إلى غني أو فقـــير فهـــو صـــدقة گ هگەر قەنگجگێیگەکگگا تگگو د گگگەل زەنگگگیگنگەکی یان فەقگیگرەکی بکەی ئەو خێرە ﴾ [٢] .

تۆرە وئادابێن خێرکرنێ :

دانا خێرێ د شریعەتێ ئیسلامێ دا هژمارەکا تگۆرە وئادابان بۆ هەنە ، مرۆڤێ خێرکەر دڤێت پێگیگریێ پێ بکەت ؛ دا خێرا خۆ پویچ نەکەت ، ژ وان تگۆرەیان :

١- دڤێت دانا وی بۆ خێرێ بۆ کنگارێ ب خگگگودێ ب تنگێ بت ، و ب وێ ئنیەتێ دا خگودێ ژ وی ڕازی ببگت ، نگە گگو بگۆ هندێ دا مەدحێن وی بێنە کرن ، یان دا خۆ ژ وی کەسی بلنگدتر ببینت یێ ئەو قەنجیێ د گەل بکەت .

٢- ئەو مالگگێ نگەو خێگرێ ژێ ددەت دڤێگت مالگگێ وی یگێ حەلال بت ؛ چونکی مالگێ حەلال نەبت خودێ قەبویل ناکەت .

---

(١) وئەڤە نەبەحسێ زەکاتێیە ؛ چونکی ئەو کەسێن زەکات پێ دچن خگودێ یێن دەسنیشانکرین ، وژبلی وان چێ نابت مرۆڤ زەکاتێ بدەتە کەسگەکێ دی .

(٢) طەبەرانی ڤێ حەدیسێ ژ ئبگن مەسعوودی ڤەدگوهێزت .

٣- دڤێت ئەو خێرا خۆ بەطال نەکەت ، ب هندێ کو بکەتە منەت ونەخۆشیێ پێ بگەهینتە وی کەسی یێ وی خێر د ـەل کری ، و ژ بەر هندێ یا هاتییە ـۆتن : ئەـەر ئێکی قەنجییەك د ـەل تە کر هەمی ـاڤا بێژە وچو جاران ژ بیر نەکە ، وئەـەر تە قەنجییەك د ـەل ئێکی کر چو جاران نەبێژە .

٤- دڤێت مرۆڤێ خێرکەر هەمی ـاڤان هزر بکەت ئەو خێرا ئەو ددەت تشتەکێ کێمە ؛ چونکی چی ـاڤا وی هزرکر خێرا وی ـەلەك یا مەزنە دێ غورروور بۆ چێ بت ودێ هزر کەت کارەکێ مەزن وی یێ کری ، ب عەکسا وی مرۆڤێ خێر د ـەل دئێتە کرن ، دڤێت ئەو وێ خێرێ مەزن ببینت یا د ـەل وی دئێتە کرن ، ئەـەر خۆ یا بچویك ژی بت ؛ دا شوکرا وێ قەنجییێ بکەت .

٥- دڤێت ئەو لێ بگەڕیێت خێرا خۆ بدانتە وی جهێ خێر پێ مەزن دبت ، ومەخسەدا مە پێ ئەوە : ئەو خێرێ د ـەل مرۆڤێن تەقوادار بکەت یێن بهایێ وان ل نك خودێ یێ مەزن ، ومەعنا ڤێ ئەو نینە خێر ل کەسێن دی ناچت ، بەلێ خێرا د ـەل چاکان ل نك خودێ یا ب بهاترە .

٦- هندی خێر یا ڤەشارتی بت چێترە ؛ دا یا ژ ڕیمەتییێ دویر بت ، ویا ئاشکەرایە کو ئەو خێرکەرێ ڕۆژا قیامەتێ

خـودێ سـیـبـەرێ لـێ دکەت ئەوە یـێ خێـرا خـۆ ب ڕەنگـەکێ ڤـەشـارتی ددەت ، بـەلـێ ئـە ـەر هات وئاشـکەراکرنا خێـرێ یـا ب فایـدەتر بت ، وەکی کو ببتە تەشجیع بۆ مالداران کو ئـەو ژی خێران بدەن ، هنگی یا باشتـر ئەوە خێر یا ئاشکەرا بت .

ئیـمامێ نەوەوی دبـێـژت : ((زانا دبـێـژن : دانـا خـێـرێ ب ڕەنگـەکێ ڤەشـارتی بـۆ وان خێرانـە یـێن سـوننەت ؛ دا پتـر ئیخلاص تێدا بت ، بەلـێ خێر ئە ـەر یا واجب بت وەکی زەکاتێ ئاشکەراکرنا وێ چێتـرە)) .

(٧)
ئەو زەلامێ دەمێ یێ ب تنێ خودێ ل بیـرا خۆ بینت ڤێجا بکەتە گری

مــرۆڤـێ حەفتێ یێ پێغەمبەری ـ سلاڤ لـێ بن ـ بەحسـێ وی د حەدیسا خۆ دا کری کو خودێ وی ددەتە بەر سیبەرا خۆ ئەوە یێ ئە ـەر خودێ ل بیـرا خۆ ئینا وئەو یێ ب تنێ ترسا خـودێ ئێکـا هند ژ وی چێ دکەت کو ئەو بکەتە ـری ، ویـا زانایـە کـو ئەڤـە ئەو مرۆڤە یێ دو باشىیان ل نك خۆ کـۆم دکەت : کرنا زکـرێ خودێ ، وترسا ژ خودێ یا هند کو وی بگرینت ، وتشتێ خێرێ ل ڤان هەردو باشىیێن وی زێدە دکەت ئیخلاصـا وی یـا مەزنـە ئەوا وی ژ ڕیــمـەتىیێ ددەتە پاش وئێکا هنـد ژ وی چـێ دکـەت کو ئەو دویر ژ مرۆڤان ڤان هەردو باشىیان بکەت .

زکرێ خودێ :

ئەو رحە یا زێندیبوونێ ددەتە دلـی ، وئەو قویتە یێ ـیان پێ دژیـت ، وئـەو سـەرەکانىیا زەلالـە یـا خـودان دل ژێ دنـۆشن وتێنکا دژوارا ڕێکا دویر پێ دشکێنن ، وئەو بهارە یـا خیـالا وان

هەردەم ل دۆر كۆم دبت ، وئەو چەكە یێ لەشكەرێ ئبلیسی پاش دا دشكێنت ..

تە دیتییە جارەكێ مرۆڤەك كەفتبتە دەراڤەكێ تەنگ ، ل جهەكێ ب ترس ونەخۆش ژیابت ، پاشی هند دیت بت ب سەر جهەكێ هوین وخۆش هل ببت ، یێ تەنا ورحەت ، خۆ ڤێرا ـەهاند بت ولێ ڕوینشت بت وبێنا خۆ ڤەدابت ؟ ئەها مەتەلا زكرێ خودێ بۆ مرۆڤێ خودێ ناس یا ب ڤی ڕەنگییە .

زكركرنا مرۆڤی بۆ خودێ نیشانا ڤیانا مرۆڤییە بۆ وی ؛ چونكی یا ئاشكەرایە كو مرۆڤی ئەـەر ئێك ڤیا هەردەم دێ وی ل بیرا خۆ ئینت ، ودێ حەز كەت بەحسێ وی بكەت ، ژ بەر ڤێ چەندێ تەڕبوونا ئەزمانێ مرۆڤی ب زكرێ خودێ خۆشتڤیترین كارە ل نك خودێ وەكی د وێ حەدیسێ دا هاتی یا (ئبن حببان) ڤەد ـوهێزت ، دبێژت : (موعاذێ كوڕێ جەبەلی) دبێژت : من پسیار ژ پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ كر : چ كار ل نك خودێ خۆشتڤیترە ژ هەمییان ؟ وی ـۆت : ﴿ أن تموت ولسانك رطب من ذكر الله ـ كو تو بمری وئەزمانێ تە ب زكرێ خودێ یێ تەڕ بت ﴾ .

وچونكی مرۆڤ دەمێ خودێ ل بیرا خۆ دئینت ئەڤ بیرئینانە دێ بتە ئەـەرا هندێ ئەو خۆ ژ بێ ئەمرییا خودێ بدەتە پاش ،

خودێ فەرمان ل خودان باوەران كر كو ئەو ل سپێدە وئێڤاران ـەلەك زكرێ خودێ بكەن ، دەمێ ـوّتى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا . وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً ـ ئەى ـەلى ئەوێن باوەرى ب خودێ ئيناى ودويكەفتنا پێغەمبەرى كرى ، هوين ب دل وئەزمانێ خوّ ـەلەك خودێ ل بيرا خوّ بينن ، و ل هەمى دەمێن خوّ هوين زكرێ وى بكەن ، ل سپێدە وئێڤاران ، وپشتى نڤێژێن فەر ، و ل دەمێ تەنگاڤىيان ، هندى ئەڤ چەندەيە عيبادەتەكێ دورستە ، بەرێ خودانى ددەتە ڤيانا خودێ ، وئەزمانێ وى ژ ـونەهان دپارێزت ، وهاريكاريا وى ل سەر خێرێ دكەت ﴾ [الأحزاب : ٤١-٤٢] .

و د ـوّتنەكا خوّ يا دى دا خودايێ مەزن ئاشكەرا دكەت كو وى خێرەكا مەزن بوّ وان ژن ومێران ئامادە كرىيە يێن زكرێ خودێ دكەن ، دەمێ ئەمركرى : ﴿ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ـ هندى ئەو زەلام وژنكن يێن خوّ ب دەست ئەمرێ خودێ ڤە بەرداى ، ويێن باوەرى ب خودێ وپێغەمبەرێ

وی ئینای ، ویێن گوهدارییا خودێ کری ، ویێن د گگۆتنێن خۆ دا دڕاستگگۆ ، ویێن صەبرێ ل سەر ئەمرێ خودێ ونەخۆشگییان دکێشگن ، ویگێن ژ خگودێ دتگگرسن ، ویگێن خێرگگەر ، ویگێن ڕۆژیگر ، ویێن نامویسا خۆ ژ کرێتییێ دپارێزن ، ویگێن ب دل وئەزمانی خودێ ل بیگرا خگۆ دئیگنن ، خگگودێ گگونگگەه ژێگبگگرن وخێرەکا مەزن کو بەحەشتە ، بۆ ڤان ئامادە کرییە﴾ [الأحزاب : ٣٥] .

و د ئایەتەکا دی یا پیگرۆز دا خودایێ مەزن ئاشگگەرا دگگەت گگو زگگرێ خگودێ ئیفلگەحییێ دئینتگە ڕێگگا خگودانی ، ئایگەت دبێگژت : ﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّــهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ گ ئەی گەلگی ئەوێن باوەری ب خودێ ئینای ودویکەفتنا پێغەمبەری کری ، ئەگەر هوین هاتنە ڕاستا گگگۆمەکێ ژ وان کافرێن خگگۆ بگگۆ شگەڕێ هگەوە ئامگادەکری ، هگوین خگگۆ ڕاگرن و ژ بەر وان نەڕەڤن ، وهوین گەلەك خودێ ل بیگگرا خگگۆ بینن ودوعا ژێ بکەن کو ئەو هەوە ب سەر دوژمنگی بێخگت ؛ دا بەلکی هوین ب مراد بکەڤن ﴾ [الأنفال : ٤٥] .

وئەگەر هەر عیبادەتەکێ مرۆڤ بۆ خودێ دکەت دەمێ خگۆ یگێ تایبەت هەبت ، وهندەك عوزر هەبن بۆ مرۆڤی دورست بکەن گگو هندەك جاران وی عیبادەتی نەکەت ، زکرێ خودێ ئگەو عیبادەتگە

یێ چو دەمێن تایبەت بۆ نەبن ، بەلکی هەمی دەمان دئێتە کرن ومرۆڤی چو عوزر نابن کو خۆ ژێ بدەتە پاش ، ئایەتەکا قورئانێ ـازییەکێ ئاراستەی خودان باوەران دکەت ودبێژتێ : ﴿ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتاً ـ هوین ل هەمی حالێن خۆ خودێ ل بیرا خۆ بینن ، وئەگەر ترس نەما هوین نڤێژێ ب تمامی بکەن ، وتەخسیرییێ تێدا نەکەن ، چونکی ئەو ل هندەك دەمێن دەسنیشانکری د شریعەتی دا یا هاتییە واجبکرن ﴾ [النساء : ١٠٣] .

وپێغەمبەر ژی ـ سلاڤ لێ بن ـ د ـەلەك حەدیسێن خۆ دا بەحسێ زکرێ خودێ دکەت وبهایێ وی مرۆڤی ئاشکەرا دکەت یێ زکرێ خودێ دکەت ، ژ وان حەدیسان :

(بوخاری وموسلم) ژ (ئەبوو مووسای) ڤەدـوهێزن ، دبێژت : پێغەمبەری ـ سلاڤ لێ بن ـ ـۆت : ﴿ مثل البيت الذي يذكر الله فيه والبيت الذي لا يذكر الله فيه مثل الحي والميت ـ مەتەلا وێ مالا بەحسێ خودێ تێدا دئێتەکرن ووێ مالا بەحسێ خودێ تێدا نەئێتەکرن وەکی مەتەلا مرۆڤێ زێندی ویێ مرییە ﴾ .

و د حەدیسەکا دی دا یا (بوخاری) ژ (ئەبوو هورەیرەی) ڤەد ـوهێزت ، پێغەمبەر ـ سلاڤ لێ بن ـ دبێژت : خودێ دبێژت : ﴿ أنا مع عبدي حيثما ذكرني وتحركت بي شفتاه ـ ئەز یێ د ـەل بەنییێ خۆ هندی ئەو زکرێ من بکەت ولێڤێن وی ب زکرێ من بلڤلڤن ﴾ .

هەر وەسا د حەدیسەکا دی یا قودسی دا ، ئەوا (بوخاری وموسلم) ژ (ئەبوو هورەیرەی) ڤەد ـوهێزن هاتییە : ﴿ أنا عند ظن عبدي بي ، وأنا معه إذا ذكرني ، فإن ذكرني في نفسه ذكرته في نفسي ، وإن ذكرني في ملأ ذكرته في ملأ خير منهم ، وإن تقرب إلي شبرا تقربت إليه ذراعا ، وإن تقرب إلي ذراعا تقربت إليه باعا ، وإن أتاني يمشي أتيته هرولة ـ ئەز ل دویڤ وێ هزرێمە یا بەنییێ من ژ من دکەت ، وئەز یێ د ـەل وی هندی ئەو زکرێ من بکەت ، ئەهەر وی د ـەل خۆ بەحسێ من کر ئەز ژی د ـەل خۆ دێ بەحسێ وی کەم ، وئەهەر وی د ناڤ هندەکان دا بەحسێ من کر ئەز دێ د ناڤ هندەکێن ژ وان چێتر دا بەحسێ وی کەم ، وئەهەر ئەو بهۆستەکێ خۆ نێزیکی من بکەت ئەز دێ ـەزەکێ خۆ نێزیکی وی کەم ، وئەهەر ئەو ـەزەکێ خۆ نێزیکی من بکەت ئەز دێ قولاچەکێ خۆ نێزیکی وی کەم ،

وئەگەر ئەو هێدی ب نك من ڤە بێت ئەز دێ ب غار ب نك وی ڤە ئێم ﴾ .

گرییا ژ ترسێن خودێ دا :

وەکی بۆری د گەل مە ژ سالۆخەتێن وی مرۆڤێ خودێ رۆژا قیامەتێ وی ددەتە بەر سیبەرا خۆ ئەڤەیە : دەمێ ئەو زکرێ خودێ دکەت ترسا وی ژ خودێ ئێکا هندە ژ وی چێ دکەت کو ئەو بکەتە گری ، لەو یا د جهێ خۆ دایە پشکتی مە ئیشکارەت دایە زکرێ خودێ چەندەکێ بەحسێ گرییا ژ ترسا خودێ ژی دا بکەین ؛ دا باش بۆ مە ئاشکەرا ببت کو ئەو رۆندکا ژ ترسێن خودێ دا ژ چاڤی دئێتە خوارێ هندی رادوەستت حەتا خودانێ خۆ دبەتە بەحەشتێ .

((.. ژ سالۆخەتێن وان خودان بکاوەرانە یێن کو خودێ ژێ رازیبوی وئەو ب بەحەشتا خۆ رازی کرین : هەر جارەکا ئایەتێن خودێ بۆ وان هاتنە خواندن ئەو سەرێن خۆ ل بەر مەزنییا خودێ دچەمینن وهند رۆندکان ژ ترسێن وی دا دبارینن حەتا بەرسنگێن خۆ تەر دکەن .. د ئایەتەکێ دا خودایێ مەزن مەدحێن وان بەنییێن خۆ دکەت یێن وی قەنجی د گەل گری ودبێژت : ﴿ إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَانِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴾ [مريم : ٥٨] .

و ل جهەکێ دی دبێژت : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ سُجَّدًا وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَـــانَ

وَعْــــدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً وَيَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴾ [الإسراء : ١٠٧-١٠٩] .

ئەوێن خودێ زانین دایێ گاڤا ئایەتێن قورئانێ بۆ دئێنە خواندن نەشێنە چاڤێن خۆ ، رۆنگدکان دبارینن وسەرێ خۆ ب ترس ڤە بگۆ خگودێ دچگەمینن ، (ئەبولئگەعلایێ تگەیمی) دبێگژت : « هەچگی زانایێ زانینا وی نەگرینت ئەوی چو زانین نەبوویە » .

ئەوێ ئەڤرۆ ژ ترسێن خگودێ دا بگریگت ، سگوبگاهگگی دەمگگێ نگەو ژ ڤگگەبری رادبت وخەلك ل دۆرێن وی دگرین ئەو دێ یگێ ب کەنی بت ، وئەوێ ئەڤرۆ دکەنگگت وخگودێ ژ بیگگر دگگەت ، سوباهی دەمێ ئەو ژ ڤگەبری رادبگت دێ گریگت .. ﴿ إنَّ الــذينَ أجرموا كانوا منَ الذينَ آمنوا يَضــحَكون ﴾ ئەڤگە د دنیگایێ دا ، نگگەویگن تاوانبار گاڤا خودان باوەر ددیتن ، بۆ خۆ پێ دکرە کەنی ﴿ فاليومَ الذينَ آمنوا منَ الكفَّارِ يَضْحَكون ﴾ ڤێجا ئەڤرۆ ، ل رۆژا قیامەتێ ، ئەوێن د دنیایێ دا باوەری ئیناى ب وان ئەوێن گگاڤگگر بگوویگن دگگەنگە گگەنگی .. نگێگك ب ئێکێیە ، وشەرت ڤێرێیگە !

« سگگگەروەرێ هگگەمگگگگی مرۆڤێن خودێ ، پێغەمبەرێ خگودێ گ سگلاڤ لگگێ بگن گ صگەحابێیەکێ وی دبێگژت : « رۆژەکگێ نگەز هاتگمە نك وی نڤێژ دکر ، وهندی هند وی دکرە گری دەنگەکێ وەسا ژ سنگێ وی دهات دا بێژی دەنگگێ مەنجگەلا ئاڤێیگە دەمگێ ددانگە سگەر نگاگری » . ودەیگگگگا مگگوسلمانان عائیشگا گ نگەوا

نێزیـكێ نێـهـ سـالان د گـەل پێغەمبەری د مالا وی دا ژیای دبێژیت : ((من نەدیت پێغەمبەری سلاڤ لێ بن رۆژەكا ب تنێ وەسا كریبە كەنی كو دەڤێ وی بەش ببت حەتا مرۆڤ نیڤا دەڤێ وی ببینت)) .

وئەبوو بەكر زەلامێ ئێكێ پشتی پێغەمبەری د ناڤ ئوممەتێ دا هند مرۆڤەكێ دل نازك بوو كاڤا ل سەر مینبەرا پێغەمبەری سلاڤ لێ بن رادوەستیا هند دكرە گری كەسێ ئاگەهـ ژ دەنگێ وی نەدما .. جارەكێ چوو دا نڤێژا بارانێ ل بەرا خەلكی بكەت ، ترارەكێ شەربەتا هنگڤینی بۆ وی ئینا ، سێ جاران وی ترار برە بەر دەڤێ خۆ بەلێ ژ بەر گرییێ نەو نەشیا شەربەتێ ڤەخۆت ، وهندی وی كرە گری گرییا هەڤالێن وی ژی هات ، پشتی هنگی وان پسیارا وی كر : ئەو تە خێر بوو ؟ وی گۆت : جارەكێ ئەز وپێغەمبەر سلاڤ لێ بن ب تنێ د گەل ئێك بووین ، ئینا پێغەمبەری سلاڤ لێ بن د گەل خۆ گۆت : هەرە ژ من دویركەڤە ، ئینا من گۆتێ : ئەی پێغەمبەرێ خودێ ئەو تو د گەل كێ دئاخفتی ؟ وی گۆت : ئەڤە دنیا بوو هاتە بەرچاڤێن من وگۆتە من : ئەگەر تو ژ من خلاس ببی ژی یێن پشتی تە ژ من خلاس نابن .

وعومەری گەلەك جاران د نڤێژا عەیشا ویا سپێدێ ژی دا سوورەتا (یووسف) دخواند وهند دكرە گری حەتا رۆندكێن وی سنگێ وی تەڕ دكرن .

وعوثمان گاڤا دچوو سەر قەبرەکی هند دکرە گری حەتا رِیهێن وی تەرِ دبوون .

وعگەلگگی سگەرهگاتگگیەکا دریگژ د گگەل رِۆنگدکان هگەبوو .. جارەکێ پشتی نڤیژا سپێدێ ل بگەرا مگوسگلگمگانان گگری ژ جهگێ خۆ رِانەبوو وحەتا رِۆژهەلاتێ گری ، پاشی رِابگوو وگگگۆت : ئگەز نابینم ئگگگەڤگگگگرۆ کەس دکەتە گری ، من صەحابیێن پێغەمبەری گ سلاڤ لگێ بن گ دیتبوون ب شەڤێ هەمییێ وان نڤیژ دکرن ووان هند دکرە گری حەتا رِیهێن وان تەرِ دبوون ، بەلگێ خەلك ئگەڤرۆ دغافلن . وپشتی هنگی ئەو نەهاتە دیگتن وی کرییگە گگەنی حگەتا هاتییە شەهیدکرن .

پشتی شەهید بووی ، رِۆژەکگێ هەڤالگگێ وی (ضرارێ گگورِێ ضەمورەی) ل دیوانا موعاویەی ئامگادەبوو ، موعاویگەی گگۆتێ : بۆ من بێژە کانێ عەلگی یێ چاوا بوو ؟ وی گگگۆت : ئگەی (أمگیر المؤمنین) ئەگەر تو من عەفی کەی ، وی گۆت : نە ، ئەز تە عەفی ناکەم . ضراری گۆت : باشە .. ئەز ب خودێ کەمە ئگەوی دویگر بەرێ خۆ ددا ، هێزەکا دژوار وی هەبوو ، گۆتنا وی یگا رەهگوان بوو ، وی حگوکم ب دادییگێ دگگر ، زانگین ژێ دزا ، ژ دنیگاییێ وخۆشییا وێ درِەڤی ، صەبرا وی ب شەڤێ دهگات وتارییگا وێ دهات ، ب خودێ ئەو مرۆڤەك بوو گەلەك دگگرە گگری وگەلگەك هگگزریێن خگۆ دگگرن ، دەسگتێن خگۆ وەردگێگرِان و د گگەل خگۆ دئاخفت ، حەز ژ جلکێن کورت وخوارنا سادە دگگر ، گاڤگا ئگەم

دهاتینە نك وی ئەو وەكی هەر ئێك ژ مە بوو ، دەمێ مە پسیارەك ژێ دكر وی بەرسڤا مە ددا ، هەر چەندە وی ئەم نێزیكی خۆ دكرین ژی وئەو یێ نێزیكی مە بوو بەلێ هند یێ ب هەیبەت بوو زوی ب زوی ئەم د گەل نەدئاخفتین ، مرۆڤێن دیندار د چاڤێن وی دا دمەزن بوون ، ووی حەز ژ فەقیران دكر ، خودێ شاهدە جارەكێ من ئەو دیت دەمێ شەڤێ پەردێ خۆ یێ تاری بەردای وستێر ئاڤابووین ئەو چوو د محرابا خۆ دا ووی ڕیهێن خۆ گرتن ووەكی وی مرۆڤێ ماری پێڤەدای ئەو دنالی ، ووەكی وی مرۆڤێ خەمەكا گران هەی ئەو دگری ، دەنگێ وی هێشتا یێ د گوهێ من دا دەمێ دگۆت : یا ڕەببی یا ڕەببی ! پاشی دا بێژتە دنیایێ : ئەرێ تە خۆ بۆ من خەملاندییە ، تو ل هیڤییا منی ؟ وێڤە ژ كیڤە دئێت ! بۆ خۆ هەرە ئێكێ دی ، ب سێ تەلاقان من تو یا بەردای ، تو یا عەمر كورت وهەڤال هێلی ، تو یا بێ خێری ، ئاخ ئاخ بۆ كێمییا زادی ودویراتییا قویناغێ ونەخۆشییا ڕێكێ ! گاڤا موعاویەی ئەڤ گۆتنە گوهـ لێ بووین ڕۆندكێن وی هند بارین حەتا ڕیهێن وی تەڕ بووین ، ب دەرهچكێ خۆ چاڤێن خۆ پاقژكرن و گۆت : ئەرێ ب خودێ بابێ حەسەنی یێ وەسا بوو ، ئەی ضرار خەما تە ل سەر وی یا چاوایە ؟ ضراری گۆت : وەكی خەما وێ ژنكێیە یا ئێكانێ وێ د كۆشێ دا هاتییە سەرژێكرن ڤێجا چو جاران خەما وێ ڕانەبت وڕۆندكێن وێ هشك نەبن .

و (ربعەیێ کوڕێ خراشی) ئێك ژ وان تابـعـیانــه یێن (بوخاری وموسلمی) حەدیس ژێ ڤە ـوهاستین ، د عـەمرێ خۆ هەمییێ دا وی درەوەکا ب تنێ ژی نـەکربوو ، وی چـو جـاران نەدکرە کەنی ، ڕۆژەکێ هندەکان ـۆتێ : بۆچی تو ناکەیە کەنی ؟ وی ـۆت : من سویندا خواری حـەتا ئـەز نـەزانم کـانێ دێ چـمە بەحەشتێ یـان جەهنەمێ ئەز ناکەمە کەنی .. هـەڤالێن وی دبێـژن : ـاڤا رحا وی هاتییە هلکێشان وحەتا مە ڤەشارتی ژی سەروچاڤێن وی ب کەنی بوون .

(ثابتێ بەنانی) ئەوێ ئەنەسێ کوڕێ مالکی د ـۆتێ : چاڤێن تە وەکی چاڤێن پێغەمبەرینە ، هند دکرە ـری حەتا چاڤێن وی کـول بووین ، ڕابوون حەکیمەك بۆ ئینا ، حـەکیمی ـۆتێ : چـاڤێن تـە دێ چێ بن بەلـێ ب وی شەرتی تو نەکەیە ـری ، ثابتـی ـۆتێ : چ خێر د وی چاڤی هەیە یێ نەکەتە ـری ؟

بەلـێ .. دیتنا مرۆڤێن خودێ بۆ مەسەلـێ د ڤێ ـۆتنێ دا کـۆم دبت : چ خێر د وی چاڤی هەیە یێ ژ ترسـێن خـودێ دا نەکەتـە ـری ؟

(صـەلاحەددینێ ئەیـووبی) ڕۆژەکێ د ناڤ هەڤالێن خۆ دا یێ ڕوینشتی بوو ، ئێك ژ وان تـشـتـەکێ ب کەنی ـۆت ، هەمیان کرە کەنی ، صەلاحەددین تێ نەبت ، هندەکان ـۆتێ : بۆچـی تـو

ناکەیە کەنی ؟ وی گۆت : ئەز ژ خودێ شەرم دکەم بکەمە کەنی وقودس د دەستێن کافران دا بت ! »[1] .

و ل دویماهییێ دێ بێژین : پێغەمبەر ﷺ سلاڤ لێ بن ﷺ بەحسێ وی مرۆڤی دکەت یێ ژ ترسێن خودێ دا دکەتە گری ودبێژت : ﴿ لا یلج النار رجل بکی من خشیة الله حتی یعود اللبن في الضرع ﷺ ئەو زەلامێ ژ ترسێن خودێ دا بکەتە گری ناچتە ئاگری حەتا شیر دزڤرتە د گوهانی دا ﴾[2] .

(۱) ئەڤە هندەکە ژ ناڤبرا (مرۆڤێن خودێ وگرییا ژ ترسێن خودێ دا) ژ پەرتۆکا مە (د گەل مرۆڤێن خودێ) .

(۲) ئەحمەد وترمـــذی ونەسائی وحاکم ڤێ حەدیسێ ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزن .

ناڤەرۆك

بەرپەڕ	بابەت
٧	ل بەر سیبەرا خودێ
٢٣	(١) ئیمامێ عادل
٣٦	(٢) ئەو گەنجێ د عیبادەتی دا پەروەردە بووی
٤٩	(٣) ئەو زەلامێ دلـێ وی ب مزگەفتێ ڤە گرێدای
٦٢	(٤) ئـەو هـەردو زەلامـێن ل سـەر ڤیانـا خـودێ گەهشتینە ئێك
٧٥	(٥) ئەو زەلامێ ژنکەکا خودان مەنصب وجـوانی داخوازا خرابیێ ژێ بکەت ئەو بێژت : ئـەز ژ خودێ دترسم
٨٨	(٦) ئەو زەلامێ خێرێ ب دەستێ ڕاستێ بدەت بێی دەستێ چەپێ پێ بحەسییێت
١٠١	(٧) ئەو زەلامێ دەمێ یێ ب تنـێ خـودێ ل بیـرا خۆ بینت ڤێجا بکەتە گری